

התנ"ך המבואר

על ידי
הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ

חמש מגילות
איכה

התנ"ך המבואר

על ידי הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ

חמש מגילות - איכה

מהדורה ראשונה © 2018

הוצאת קורן ירושלים

ת"ד 4044 ירושלים 91040

טל': 02-6330533 פקס: 02-6330534

www.korenpub.com

© כל הזכויות על הפירוש שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים ירושלים.

הספר רואה אור בשיתוף המכון הישראלי לפרסומים תלמודיים ירושלים.

© כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2018.

© כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2018.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

ביצירת הביאור של כרך זה השתתפו:

עורכים ראשיים:	שרה פרידלנד בן ארזה והרב יוסף בן ארזה
עורך:	הרב מאיר קליין
ראליה וריכוז תמונות:	הרב דניאל אליאב וצבי שפלט
מרכז המערכת:	הרב מאיר הנגבי
הגהות:	גילה מאירסון וסימה אריה
עימוד:	חיה זיידבנד
איסוף תמונות ועיבודן:	רזיה ריצ'מן ואביטל כהן
איורים:	אמונה ש"ץ
ייעוץ גרפי:	הרב מאיר הנגבי, מיכל בריטמן, אליאב סטולמן ואליהו משגב

בהכנת הכתובים השתתפו:

הרב דוד פוקס
הרב חנן בניהו
הרב ינון חן
הרב כרמיאל כהן
אפרת גרוס

מבוא לאיכה

מגילת הקינות איכה נכתבה, לפי המסורת, בידי ירמיהו הנביא.¹ במגילה אין סיפור רצוף או סדר אירועים; מובאות בה קינות על מפלת ישראל, ההרג, הרעב, הגלות, הצרות והזוועות. אמנם מקובל לראות בה מגילה העוסקת בחורבן הבית, אך אין הדבר חד-משמעי. להפך, תמוה שמקינה על מפלת הממלכה כולה ועל היציאה הגדולה לגלות ייעדר אזכור מפורט ומפורש של חורבן המקדש. משום כך יש מקום לשער שאת הקינות הללו, על כל פנים את רובן הגדול, קוננו עוד קודם חורבן הבית.

סימוכין לכך אפשר למצוא בפסוק שבו מתואר מה שאירע בעקבות מות המלך יאשיהו: וַיִּקְוֶנוּ יִרְמְיָהוּ עַל יֹאשִׁיָּהוּ, וַיֹּאמְרוּ כָּל הַשָּׂרִים וְהַשָּׂרוֹת בְּקִינוֹתֵיהֶם עַל יֹאשִׁיָּהוּ עַד הַיּוֹם, וַיִּתְּנוּם לְחֶק עַל יִשְׂרָאֵל, וְהֵנָּם כְּתוּבִים עַל הַקִּינוֹת.² מכאן ששנים רבות לפני החורבן נערך קובץ קינות שבו הופיעו קינותיו של ירמיהו על הריגת יאשיהו. נראה שאותו קובץ הוא הוא מגילת איכה. את מפלת יאשיהו הולמת במיוחד הקינה השלישית במגילת איכה – המתייחדת באורכה ובמבנה שלה.³

עם מותו של המלך יאשיהו נחתמה תקופה. זאת הבינו לפחות מרחיקי הראות בני אותו הדור, אף על פי שביהודה עוד מלכו בפועל שלושה בנים של יאשיהו ואף נכדו. אחרי מות המלך יאשיהו נכבשה ירושלים פעמיים – בידי המצרים, שהגלו ממנה את מלך יהודה – ובידי הבבלים, שלאחר מצור ממושך שוב שעבדו את המלך. הניסיונות החוזרים למרוד בבבלים לא עלו יפה. על כן ייתכן שמפלת ישראל בימי יאשיהו כבר נתפסה כתחילת סופה של הממלכה. הקינות שלפנינו אינן מציירות חורבן מוחלט וסופי של העם, ובצד האבל מופיעה בהן גם תקווה לנחמה רחוקה, ועם זאת עצמת המפלה אינה מוטלת בספק, והמקונן אינו מצפה

שבעתיד הקרוב תהיה לממלכה תקומה של ממש. הוא גם אינו משליך את יהבו על סיוע חיצוני ממצרים או מבבל. משום כך ירדו הקינות אל הכתב, ושירתן הפכה לחוק בישראל.

רוב הקינות בנויות לפי סדר אלפביתי, בשינוי קל. גם הפרק האחרון – שאינו בסדר זה – שומר על המתכונת של עשרים ושניים פסוקים. תבנית הכתיבה המסודרת מעידה על כך שאין כאן התפרצויות כאב ספונטניות, ושמה חלף זמן מאז המאורע. צורתן אולי מלמדת גם שנכתבו מתוך מודעות לכך שייקראו דרך קבע. אף מי שמצוי בעיצומו של אבל ובכי, ומתקשה למצוא את המלים המתאימות לביטוי כאבו, צרותיו וייסוריו, יוכל למצוא בקובץ ביטוי לרגשותיו.

1. בבא בתרא טו ע"א. חכמים אמרו שברוך בן נריה כתב את המגילה מפי ירמיהו. ראו מועד קטן כו ע"א; מנחות ל ע"א ורש"י שם; אברבנאל ירמיה לו, ד. וראו עוד דעת מקרא לדניאל בסיכום לפרק א.
2. דברי הימים ב' לה, כה.
3. ראו מועד קטן כו ע"א; איכה רבה א, נג; רש"י איכה א, א; אברבנאל ירמיה לו, ג; וראו בביאור להלן ד, כ.

מַעֲנִי, מִתּוֹךְ סִבְל וּמִרְבַּע עֲבֹדָה, שֶׁעֲבֹדָה. הִיא יֹשֶׁבֶת בְּגוֹיִם, בֵּין הָעַמִּים
אֲבָל לֹא מִצָּאָה מְנוּחָה, מְנוּחָה, כִּי כָל־רִדְפָהּ, אוֹיְבֶיהָ מִשְׁכַּבְרָה, שֶׁשְׁמָרוּ
לָהּ טִינָה בְּמִשְׁךְ דֹּרוֹת, הַשִּׁיגוּהָ, נִיִּצְלוּ אֶת הַהִזְדַּמְנוֹת לַהִיפָרַע מִמֶּנָּה
כֹּאשֶׁר הִיא נִדְחָקָה בֵּין הַמְּצָרִים, בְּמִקְוֵמוֹת צָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם פֶּתַח
מִלּוּט.² בְּחָגִים בִּימִים כְּתִיקוֹנָם הֵיוּ הַדְּרָכִים לִירוּשָׁלַיִם עֲמוּסוֹת
בְּמִיּוּחַד, שֶׁכֵּן אִז עָלוּ אֵלֶיהָ כָּל יִשְׂרָאֵל לְרַגֵּל; וְאִילוּ עֵתָה דְרָכֵי צִיּוֹן
אֲבִלּוֹת, שׁוֹמְמוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד, עוֹלֵי רִגְלִים, וְלִכְּן גַּם כָּל־שְׁעָרֶיהָ
שׁוֹמְמִין, כְּהִנֵּי נֶאֱנָחִים. הָעִיר נִהְרָסָה וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ עֲזוּב.³ בְּתוֹלְתֶיהָ
נֹגֵזוֹת, עֲצוּבוֹת, וְהִיא מִרְלָה. הִיוּ צָרֶיהָ, אוֹיְבֶיהָ הַמְּצָרִים לָהּ לְרֹאשׁ,
לְמִנְהִיגִים גְּדוֹלִים, אִיִּבֶיהָ שָׁלוֹ, מִצָּאוּ שְׁלוּוָה, כִּי־הָ הִנֵּה, צִיעַר וַיִּסָּר
אוֹתָהּ עַל, בְּגַלֵּל רַב פֶּשַׁעִיהָ, פֶּשַׁעִיהָ הָרַבִּים. עוֹלָלֶיהָ, יִלְדֵיהָ הָרַכִּים
הָלְכוּ בְּשִׁבְיָ לִפְנֵי־צָר, בְּגַלּוֹת יְהוֹיָכִן לְבָבֵל. וַיֵּצֵא מִבֵּית־צִיּוֹן כָּל־הַדָּרָה,
יוֹפִיָּה. הִיוּ שָׂרֵיהָ הַחוֹפְשִׁים וּמוֹרְמִים מֵעַם, כְּאִילָּים שֶׁלֹּא־מִצָּאוּ מְרֻעָה

אִיכָּה. יֹשֶׁבֶת בְּדָד הָעִיר רַבְתִּי עִם הָיְתָה כְּאֶלְמָנָה רַבְתִּי בְּגוֹיִם א
שְׂרָתִי בְּמִדִּינוֹת הָיְתָה לְמָס: בָּכוּ תְבַכֶּה בְּלִילָה וְדִמְעָתָה עַל
לִחְיָהּ אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֲהָבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָּהּ הֵיוּ לָהּ
לְאִיִּבִים: גִּלְתָּהּ יְהוּדָה מֵעַנִי וּמִרְבַּע עֲבֹדָה הִיא יֹשֶׁבֶת בְּגוֹיִם לֹא
מִצָּאָה מְנוּחָה כָּל־רִדְפָהּ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים: דְרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלּוֹת ד
מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמְמִין כְּהִנֵּי נֶאֱנָחִים בְּתוֹלְתֶיהָ
נֹגֵזוֹת וְהִיא מִרְלָה: הֵיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אִיִּבֶיהָ שָׁלוֹ כִּי־יְהוּדָה הִנֵּה ה
עַל־רַב פֶּשַׁעִיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ בְּשִׁבְיָ לִפְנֵי־צָר: וַיֵּצֵא מִן בֵּית־צִיּוֹן י
כָּל־הַדָּרָה הֵיוּ שָׂרֵיהָ כְּאִילָּים לֹא־מִצָּאוּ מְרֻעָה וַיִּלְכוּ בְּלֹא־כֹחַ

מִבֵּית

ירושלים פרק א

בקניה זו מתואר מצבה השפל של ירושלים החרבה בהשוואה למעמדה בעבר. המקוון מתאר בדידות, מצור, רעב, מכת חרב, שוד ושבי, גלות תושבי העיר ובזוי כבוד.

שלוש פעמים מפסיק המקוון בתיאוריו הקשים, וזועק אל ה' שיראה את אשר עולל. אין הוא טוען או מתריס כלפי מעלה; אדרבא, לקראת סוף הקינה הוא מצדיק את מידת הדין שפגעה בירושלים בשל עוונות תושביה. ובכל זאת בזעקתו כלפי שמים נשמעות השתוממות ותהייה על העונש הקשה. הקינה מסתיימת בבקשת נקמה באויבים.

ביאור | פרק א אִיכָּה, אִיךָ יֹשֶׁבֶת בְּדָד הָעִיר, יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיְתָה בַעֲבֹר רַבְתִּי עִם, מִיּוֹשֶׁבֶת בַּעַם רַב! הִיא הָיְתָה חֲסֵרֶת מִשְׁעָן כְּאֶלְמָנָה. זו שֶׁהִיְתָה בַעֲבֹר רַבְתִּי, גְּדוּלָה וְחִשׁוּבָה בְּגוֹיִם בֵּין הָעַמִּים, שְׂרָתִי, שְׂרָה וּמוֹשֶׁלֶת בְּמִדִּינוֹת הָיְתָה, הַפְּכָה עַכְשִׁיו לְמָס, כְּפוּפָה וּמִשְׁוֹעַבְדָּת לְאַחֲרִים. יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהִיְתָה עִיר מַמְלָכָה גְּדוּלָה וּמִפּוֹאֶרֶת, יִרְדָּה לְחִלּוּטִין מִמַּעַמְדָּה. בָּכוּ תְבַכֶּה הָאֶלְמָנָה חֲסֵרֶת הִשְׁעָה, יְרוּשָׁלַיִם, בְּלִילָה, שֶׁכֵּן הִיא מִתְבַּיֶּשֶׁת לְבִכּוֹת בְּיוֹם לַעֲיָנִי כּוֹל, וְדִמְעָתָה עַל לִחְיָהּ. הִיא מִבְּקִשַׁת לְהַסְתִּיר דִּמְעָתָה מֵעֵינֵי זָרִים. אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֲהָבֶיהָ, בַּעֲלֵי בְרִיתָהּ הַפּוֹלִיטִיִּים. כָּל הַמִּדִּינוֹת שֶׁבַעֲבָר הֵיוּ לָהּ עִמּוֹן יַחֲסִים יְדִידוֹתִיִּים, זָנְחוּ אוֹתָהּ לְאַחֵר מִפִּלְתָּהּ. כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָּהּ, הֵיוּ לָהּ לְאִיִּבִים. גִּלְתָּהּ יְהוּדָה

הרחבות

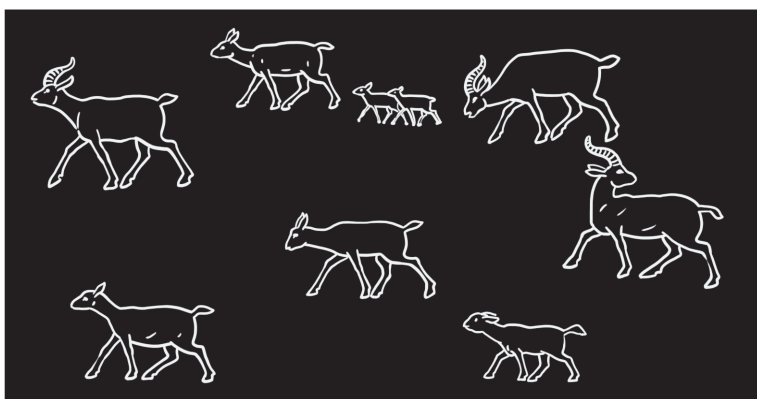
ה'היתה כאלמנה' ירושלים מדומה לאלמנה בפשטות משום שהייתה נטולת חסות ומעמדה היה שפל. אולם יש בכך גם רמז נסתר לתחושתה ש'בעלה', אלוקים, נטש אותה. ביטוי דומה חוזר גם בקינה האחרונה (להלן ה,ג): 'תִּזְמִינֵנִי הָיִינוּ וְאֵין אָב, אֲמַתִּינוּ כְּאֶלְמָנוֹת'. אפשר לקרוא פסוק זה כפשוטו, אך אפשר גם לראות בו אלגוריה לתחושת היתמות שהרגישו בני העיר כלפי האב שבשמים, ולהרגשתה הסובייקטיבית של ירושלים או של כנסת ישראל, כאילו נעזבה לעולם. (איכה רבה א,ג; רש"י ויונתן על אתר; יונתן ופסיקתא זוטרא איכה ה,ג. ראו עוד ישעיה נד,ד-ה).

ירושלים מדומה לאלמנה בפשטות משום שהייתה נטולת חסות ומעמדה היה שפל. אולם יש בכך גם רמז נסתר לתחושתה ש'בעלה', אלוקים, נטש אותה. ביטוי דומה חוזר גם בקינה האחרונה (להלן ה,ג): 'תִּזְמִינֵנִי הָיִינוּ וְאֵין אָב, אֲמַתִּינוּ כְּאֶלְמָנוֹת'. אפשר לקרוא

נשים וילדים יוצאים
בעגלה לגלות
תבליט לכיש
701 לפנה"ס
נינוה

מתוך ציור איילים
תבליט
המאה ה-7 לפנה"ס
ארמון אשורבניפל,
נינוה

דעתה שזו תהיה⁷ אחריתה. ותָרַד פְּלָאִים, הרבה יותר מן הצפוי ומן המשווער.⁸ אין מִנַּחֵם לָהּ.

כתוצאה מכל אלה מבקש המקונן: רֹאֵה ה' אֶת-עֲנִי, סבלי, כי הגדיל אוֹיֵב את כוחו, והוא עושה בירושלים כרצונו. יָדוּ פֶּרֶשׁ צֶרַע, האויב לקח את כָּל-מַחְמְדֵיהָ, בִּידְאָתָה גוֹיִם שָׁבָאוּ אֶל מִקְדָּשָׁהּ, מן העמים אֲשֶׁר צוּיָתָה שְׁלֹא-יָבֹאוּ בִקְהָל לָךְ, העמונים והמואבים, שהתורה מונעת מהם אפילו את האפשרות להתגייר.⁹ כניסתם של העמים הדחויים והפחותים הללו לתוך בית המקדש היא עלבון כפול.¹⁰

כָּל-עַמָּה נֶאֱנָחִים וּמִבְקָשִׁים לָחֶם בַּגֶּלֶל הַמִּצּוֹר, נִתְּנוּ מַחְמְדֵיהֶם, מכרו את כל היקר להם בעבור אֶכֶל לְהָשִׁיב, לקיים¹¹ נַפְשׁ. שוב מבקש המקונן שה' יביט אליו, אלא שעתה הוא מדבר בשם ירושלים: רֹאֵה, ה', וְהִבִּיטָהּ, בִּי הֵייתִי, נהפכתי לזוללָהּ, מזולזלת,¹² או: אנשי רעבים ללחם כי בעבר הייתי עיר זוללת.¹³

עתה פונה ירושלים השוממה אל האנשים העוברים בה לפי תומם ומאחלת להם: לֹא אֵלֵיכֶם, לוואי שלא יפגעו בכם צרות דומות לצרותי,¹⁴ כָּל-עֲבָרֵי דֶרֶךְ. הִבִּיטוּ וּרְאוּ אֶס-יֵשׁ מִכָּאֻב מִכָּאֻבֵי אֲשֶׁר עוֹלָל, נעשה¹⁵ לִי, אֲשֶׁר הוֹגָה, צִיעַר ה' בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ, כַּעֲסוֹ. מִמָּרוֹם שְׁלַח ה' אֵשׁ בְּעֶצְמָתִי וַיִּרְדָּנָה, הרס, רידד אותן, או: האש שלטה בהן. פֶּרֶשׁ ה' רֶשֶׁת לְרַגְלִי, וכיוון שרגלי לכודות בה, הִשִּׁיבֵנִי אַחֲוֹר. נִתְּנִי שְׁמִמָּה, כָּל-הַיּוֹם דָּוָה, חולה וסובלת, או: נִידָה וּמְרוּחָקָת.¹⁶ נִשְׁקָד, נשמר או נזכר¹⁷ עַל, מעמסה, חובת פִּשְׁעֵי בִידּוֹ שֶׁל ה'. יִשְׁתַּרְגּוּ, יסתבכו פשעי, עָלוּ עַל-צִוְּאָרֵי כַעוֹל אֲשֶׁר הִכְשִׁיל אֶת בָּחִי. נִתְּנִי אֲדָנִי בְּיָדֵי מִי שִׁמְתַּחְתִּיו לֹא-אוֹכֵל לִקּוֹם. סֶלָה, רמס¹⁸ אֶת כָּל-אֲבִירֵי, גִּבּוֹרֵי, אֲדָנִי בִקְרָבִי. קָרָא עָלַי מוֹעֵד רַבִּים לִמְקוֹם הַתּוֹעֲדוֹת אֶחָד

לִפְנֵי רוֹדְף: זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עֲנִיָּה וּמְרוּדֶיהָ כָּל מַחְמְדֵיהָ אֲשֶׁר¹ הָיוּ מִיָּמֵי קֶדֶם בְּנִפְלַע עֲמָה בִיד-צֶר, וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רֹאוּהָ צָרִים שִׁחְקוּ עַל-מִשְׁבֶּתָהּ: חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל-כֵּן לְנִידָה הִיָּתָה² כָּל-מִכְבְּדֶיהָ הִזְלִיחָה בִידָאוּ עֲרוֹתָהּ גַּם-הִיא נֶאֱנָחָה וְתִשָּׁב אַחֲוֹר: טְמֵאתָה בְּשׁוּלִיָּה לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וְתָרַד פְּלָאִים³ אֵין מִנַּחֵם לָהּ רֹאֵה יְהוָה אֶת-עֲנִיָּה כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב: יָדוּ פֶּרֶשׁ יָצָר עַל כָּל-מַחְמְדֵיהָ בִידְאָתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צוּיָתָה לֹא-יָבֹאוּ בִקְהָל לָךְ: כָּל-עַמָּה נֶאֱנָחִים מִבְּקָשִׁים לָחֶם נִתְּנוּ⁴ מַחְמְדֵיהֶם מִכְּמוּדֵיהֶם בְּאֶכֶל לְהָשִׁיב נַפְשׁ רֹאֵה יְהוָה וְהִבִּיטָהּ כִּי הֵייתִי זוֹלָלָהּ: לֹא אֵלֵיכֶם כָּל-עֲבָרֵי דֶרֶךְ הִבִּיטוּ וּרְאוּ אֶס-יֵשׁ מִכָּאֻב⁵ כְּמִכָּאֻבֵי אֲשֶׁר עוֹלָל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ: מִמָּרוֹם⁶ שְׁלַח-אֵשׁ בְּעֶצְמָתִי וַיִּרְדָּנָה פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלִי הִשִּׁיבֵנִי אַחֲוֹר נִתְּנִי שְׁמִמָּה כָּל-הַיּוֹם דָּוָה: נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי בִידּוֹ יִשְׁתַּרְגּוּ⁷ עָלוּ עַל-צִוְּאָרֵי הִכְשִׁיל כָּחִי נִתְּנִי אֲדָנִי בְּיָדֵי לֹא-אוֹכֵל קוֹם: סֶלָה כָּל-אֲבִירֵי⁸ אֲדָנִי בִקְרָבִי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁפֵר בַּחֲוָרִי⁹

ביאור | רעבים ואבודים.⁴ וַיִּלְכוּ בְּלֹא-כֶח לִפְנֵי רוֹדְף. הם נלקחו בשבי, ואחרים הובילו אותם. זָכְרָה יְרוּשָׁלַם בְּיָמֵי עֲנִיָּה וּמְרוּדֶיהָ, ייסוריה⁵ את כל מַחְמְדֵיהָ, חמודותיה, אוצרותיה אֲשֶׁר הָיוּ מִיָּמֵי קֶדֶם. בזמן מפלתה נזכרת ירושלים בטובות העבר. בְּנִפְלַע עֲמָה בִיד-צֶר, וְאֵין עוֹזֵר לָהּ, רֹאוּהָ צָרִים וּשְׁחָקוּ עַל-מִשְׁבֶּתָהּ, חסרונה. גם אלה שלא השתתפו באופן פעיל בהחרבתה, נהנו ממצבה הירוד. חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם, עַל-כֵּן לְנִידָה הִיָּתָה. כמו מנידה, אשה שאין נוגעים בה בשל טומאתה, כך רחקו העמים מירושלים הטמאה. כָּל-מִכְבְּדֶיהָ הִזְלִיחָה, זלזלו בה, בִּיד-רָאוּ עֲרוֹתָהּ. נפילותיה, חולשותיה וכאביה נתגלו לעיני כול.⁶ גַּם-הִיא נֶאֱנָחָה וְתִשָּׁב אַחֲוֹר. תש כוחה, ועל כן לא הגיבה באופן פעיל, אלא נאנחה ונסוגה אל אומללותה ושיממונה. טְמֵאתָה, דם נידתה ניכר בְּשׁוּלִיָּה, בשולי בגדה. כלומר, חטאיה גלויים. לֹא זָכְרָה, העלתה על

יָדוּ פֶּרֶשׁ צֶרַע עַל כָּל מַחְמְדֵיהָ הַרומאים נושאים את כלי המקדש בצעדת הניצחון שלהם תבליט אבן 82 לסה"נ שער טיטוס, רומא

יכול לפרנסם, בִּיבְקָשׁוֹ אֶכֶל לָמוֹ, וְעַל יְדוֹ יֵשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם – אֵךְ לֹלֵא הוֹעִיל.

שוב פונה המקונן אל ה', והפעם נראה שדמותו האישית של המקונן מתלכדת עם ירושלים: כִּי רָאָה, ה', בִּי־צָר־לִי וּמַעֲשֵׂי חֲמֻרָמוֹ, התחממו.²⁵ כל גופי כואב, אפילו אברי הפנימיים – המעיין – בוערים. אני חשה כאילו נהפך לִבִּי בְקָרְבִי, בִּי מְרוֹ מְרִיתִי, המריתי את פי ה'. מחוץ שְׂפָלָה־חָרָב, בְּבֵית כְּמוֹת. בחוץ הורגים, אך אימת המוות נמצאת גם בתוך הבית. כִּי שָׁמְעוּ בִּי נֶאֱנַחָה אָנִי, אֵין מִנְחָם לִי. כָּל־אֵיבִי כִשְׁמָעוּ רַעְתִּי – שָׁשׂוּ, שמחו לאידי, בִּי אֶתָּה, ה', עֲשִׂיתָ.

ומכאן עובר המקונן לתחינה:²⁶ הִבָּאתִי, אנא כשיבוא היום שקראת, קבעת לכך – וַיְהִי אוֹיְבִי כְמוֹנִי. הענש אותם בייסורים דומים. כִּי תִבָּא כָל־רַעְתָּם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁהֶעֱמִידוּ פָנִי אוֹהֲבִים וִידִידִים לְפָנֶיךָ, וְעוֹלָל, עשה לָמוֹ, להם כְּאֲשֶׁר עוֹלָלְתָּ לִי עַל כָּל־פְּשָׁעִי, בִּירְבוֹת אֲנַחְתִּי וּלְבִי דָוִי, סובל מכאב.

דריכה בגת

בתולתי ובחורי הִלְכוּ בְּשָׁבִי יְהוּדִים מוֹגְלִים מִלְכִּישׁ מִיָּמִין לְמַעְלָה נָשִׁים, וּמִשְׁמָאל לְמַעְלָה גְּבָרִים תְּבַלִּיתִי לְכִישׁ 701 לִפְנֵה"ס נִינוּה

גַּת דֶּרֶךְ אֲדֹנִי לְבַתּוּלָת בַּת־יְהוּדָה: עַל־אֵלֶּה וְאֲנִי בּוֹכָה עֵינַי וְעֵינֵי יְרֻדָּה מֵיִם כִּי־דַחַק מִמֶּנִּי מִנְחָם מִשִּׁיב נֶפְשִׁי הָיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיְבִי: פִּרְשָׁה צִיּוֹן בִּיְדֶיהָ אֵין מִנְחָם לָהּ צוּה יְהוָה לִיעֲקֹב יִי סְבִיבּוֹ צָרִיו הִתְנָה יְרוּשָׁלַם לְנֶדָה בִּינִיהֶם: צִדִּיק הוּא יְהוָה כִּי יִי פִיהוּ מְרִיתִי שְׁמָעוּ־נָא כָל־עַמִּים וְדָאוּ מִכְּאָבִי בַּתּוּלָתִי וּבַחּוּרֵי הִלְכוּ בְּשָׁבִי: קִרְאתִי לְמֵאֲהָבִי הִמָּה רְמוֹנִי כְּהֵנִי וְזִקְנִי בְּעִיר גּוֹעוּ יִי כִי־בִקְשׁוֹ אֶכֶל לָמוֹ וַיֵּשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם: רָאָה יְהוָה כִּי־צָר־לִי מַעַי כִּי־חֲמֻרָמוֹ נֶהְפֵּךְ לְבִי בְקָרְבִי כִי מְרוֹ מְרִיתִי מְחוּץ שְׂפָלָה־חָרָב בְּבֵית כְּמוֹת: שְׁמָעוּ כִּי נֶאֱנַחָה אָנִי אֵין מִנְחָם לִי כָל־אֵיבִי שְׁמָעוּ כִּי רַעְתִּי שָׁשׂוּ כִּי אֶתָּה עֲשִׂיתָ הִבָּאתִי יוֹם־קִרְאתִי וַיְהִי כְמוֹנִי: תִּבָּא כָל־רַעְתָּם לְפָנֶיךָ וְעוֹלָל לָמוֹ כְּאֲשֶׁר עוֹלָלְתָּ לִי עַל כָּל־פְּשָׁעִי כִי־רְבוֹת אֲנַחְתִּי וּלְבִי דָוִי:

ביאור | כדי לְשַׁבֵּר את בַּחּוּרֵי. גַּת דֶּרֶךְ אֲדֹנִי לְבַתּוּלָת בַּת־יְהוּדָה, כינוי לשבט יהודה או ליושבי ירושלים. כולנו נדרסים ברגלי האויב כענבים, ודמנו נשפך כיון בגת.¹⁹ עַל־אֵלֶּה אָנִי בּוֹכָה, עֵינֵי עֵינֵי יְרֻדָּה מֵיִם, מורידה דמעות – כִּי־דַחַק מִמֶּנִּי מֶלֶךְ או גואל מִנְחָם, מִשִּׁיב נֶפְשִׁי. הָיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים, ללא מדריך וללא מסייע, כִּי גָבַר אוֹיְבִי.

יִי פִרְשָׁה, פשטה צִיּוֹן בִּיְדֶיהָ לאות כניעה, שבר ויִיאוש,²⁰ אֵין מִנְחָם לָהּ. צוּה ה' לִיעֲקֹב שאת יעקב סְבִיבּוֹ, מכל צדדיו צָרִיו.²¹ הִתְנָה יְרוּשָׁלַם לְנֶדָה, מרוחקת ובזויה אף יותר²² בִּינִיהֶם.

הקינה נאמרת מתוך קבלת הדין: יִי צִדִּיק, צודק הוא ה', שעשה לנו את כל זאת, כִּי פִיהוּ מְרִיתִי, המריתי. שְׁמָעוּ־נָא, כָל־הָעַמִּים, את מה שעשה לנו, וְדָאוּ מִכְּאָבִי – בַּתּוּלָתִי וּבַחּוּרֵי הִלְכוּ בְּשָׁבִי. יִי קִרְאתִי לְמֵאֲהָבִי, לאלה שהציגו עצמם כאוהבי ולבעלות הברית שלי²³ – הִמָּה רְמוֹנִי. ובינתיים כְּהֵנִי וְזִקְנִי המכובדים, הניזונים בדרך כלל מן הציבור,²⁴ בְּעִיר גּוֹעוּ, משום שבשעת הרעב אין הציבור

והאויב פעל ללא הפרעה.³ ויבער האויב ביעקב כאש להבה שאכלה סביב. ד ואף ה' עצמו דרך קשתו עלינו כאויב, כאילו היה אויבנו. כאמור, ימינו נסוגה מלסייע לישראל. ולא זו בלבד – נצב ימינו בצר. היא עומדת כנגדנו. ויהרג כל מחמדיו, באהל בת-ציון שפך כאש חמתו, כעסו. ה היה אדני כאויב, בלע, ה' השחית את ישראל, בלע כל-ארמנותיה, שחת מבצרו. וירב, הרבה בבת-יהודה תאניה ואניה, קולות של אבל וצער.⁴ ויחמס כמי שפולש לגן וקוטף את כל פירותיו,⁵ כך הסיר את שבו, סוכתו, משכנו.⁶ שחת את מעדו, המקום שבו נועד ונכח.⁷ שפך ה' בציון מועד ושבת. בגלל הצרות נעשו הימים כה מרים וקשים, שהמועדים ואפילו השבתות אינם ניכרים עוד. רצף החיים הפך דל, אפור ועצוב. וינאץ, ה' קילל ופגע בזעם-אפו במלך וכהן שבישראל. ז ה' חדל להגן על מקדשו. על כן נראה שזנח אדני את מזבחו, נאך, קילל את מקדשו, הסגיר ביד-אויב את חומת ארמנותיה. כיוון שהמקום ניתן לשליטת זרים, קול גדול נתנו

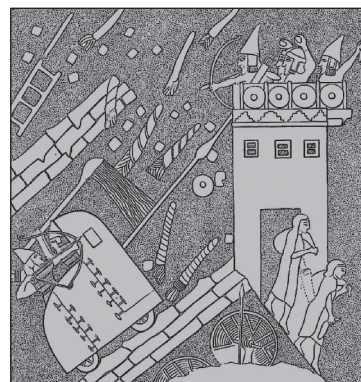
איכה יעיב באפו. א אדני את-בת-ציון השליך משמים ארץ. ב ולא תפארת ישראל ולא-זכר הדם-רגליו ביום אפו: בלע אדני לא חמל את כל-נאות יעקב הרס בעברתו מבצרי בת-יהודה הגיע לארץ חלל ממלכה ושריה: גדע בחרי-אף כל קרן ישראל השיב אחור ימינו מפני אויב ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב: דרך קשתו כאויב נצב ימינו בצר ויהרג כל מחמדיו עין באהל בת-ציון שפך כאש חמתו: ה היה אדני. ו כאויב בלע ישראל בלע כל-ארמנותיה שחת מבצרו וירב בבת-יהודה תאניה ואניה: ויחמס כמי שפולש לגן שפך יהודה. ז בציון מועד ושבת וינאץ בזעם-אפו מלך וכהן: זנח אדני. ו מזבחו נאך מקדשו הסגיר ביד-אויב חומת ארמנותיה קול נתנו

מעשה ה' בבת ציון פרק ב
אם התמקדה הקינה הקודמת באויב שה' שלח להציק לירושלים בשל פשעיה, קינה זו פותחת בהדגשת ההשתוממות על פגיעתו של אלוקים ב'בת ציון', 'בת ירושלים' ו'בת יהודה'. (אחת-עשרה פעמים מופיעה המלה 'בת' בעשרים ושניים הפסוקים שבקינה). כאן אלוקים הוא המשפיל את ישראל ואת מנהיגיהם והורס את בתיהם ומבצריהם. הוא עצמו נדמה לאויב, ואינו מתואר רק כמי ששלח את האויב.

בהמשך מאשים המקונן את נביאי השקר של ירושלים, שבנבואות השווא שניבאו נענו מתושבי ירושלים לעמוד נוכח חטאיהם ולשנות את דרכם. בהווה לא נשמעות עוד נבואות, וקולות חוגגים של עולי רגלים כבר אינם עולים מן העיר. עתה נשמעים בירושלים קולות התינוקות הזועקים למזון ומשקה, קולות ההשתאות, הצער וההספד של העוברים על פני העיר החרבה, קולות האויבים הששים לאידם של ישראל וצעקות השבר והתפילה של יושביה.

ביאור פרק ב א איכה יעיב, יחשיך כענן המסתיר את אור השמש באפו, בכעסו אדני את-בת-ציון, אומתו-בתו. השליך משמים אל ארץ את תפארת ישראל, ולא-זכר את הדם-רגליו, כינוי מליצי לבית המקדש ביום אפו. ב בלע, השמיד אדני ולא חמל את כל-נאות, משכנותיהם הנאים של יעקב, הרס בעברתו, בזעמו את מבצרי בת-יהודה הגיע, הוריד לארץ, חלל, ביטל וביזה ממלכה ושריה. ג גדע בחרי-אף, בחרון, בכעס את כל קרן, גדולת ישראל ותפארתם. בדרך כלל ה' מגן על עמו ואינו מניח לאויב לעשות לו כרצונו, והנה עתה השיב אחור את ימינו, המונעת מן האויב לפעול כנגד ישראל, מפני אויב,

מימין:
הרס בעברתו מבצרי
בת יהודה
הקרבת בליש
מימין למטה המוגלים
מהעיר
תבליט לביש
701 לפנה"ס
נינוה

משמאל:
שפך כאש חמתו
החדר השרוף
המאה ה-6 לפנה"ס
עיר דוד

קשתות דרוכות לירייה
תבליט אבן
635-645 לפנה"ס
ארמון אשורבניפל
נינוה

שסגרו את השערים הללו. מלכה ושריה בגוים ואינם יכולים לעזור. אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה. הכול נעלם ונסתר. המנהיגים יצאו לגלות, ומי שנשאר אינו מספק כל נחמה. ישבו לארץ וידמו, שתקוה וקני בת ציון, העלו עפר על ראשם וחגרו שקים, הורידו לארץ ראשן בתולת ירושלים. הן הזקנים והן הצעירים מתאבלים.

מצוקת המקונן נוכח מראה עיניו כה קשה, שהוא חווה אותה כאילו היא פוגעת פגיעה חמורה בגופו: כלו בדמעות הרבות עיני, כביכול, חמרמו, התלהטו¹⁰ מעי, נתקפתי בכאב בטן נורא, נשפך לארץ פבדי על שבר בת עמי. בעטף, כשמתעלפים עולל, ילד רך ויונק, ותינוק ברחבות קריה, עיר. לאמתם יאמרו הילדים הקטנים: "איה, איפה יש דגן ואם אין לחם – היכן יש יין להשיב את נפשנו?" בהתעטפם, כשהם מתעלפים וגופלים פחלל, כגווייה מתה ברחבות עיר, בהשתפך נפשם אל חיק אמתם.

מה אעידך, איזו עדות ממקרה דומה אוכל להביא לך כדי להרגיעך?¹¹ מה אדמה לך, באילו דימויים אשתמש כדי להסביר את מצבך, הבת ירושלים! מה אשׁוה לך, למה אוכל להשוות את סבלך ואנחמך, על מנת לנחמך, בתולת בת ציון? ביגדול פים שברך, אסונך, מי ירפא לך? אין מי שיוכל לרפאך. נביאיך, שלא היו נביאי ה', חזו, נבאו לך שוא, דברי הבל ושקר ותפל, דברים חסרי טעם וממש. ולא גלו על עונך להשיב את שבותך, שיבתך למצבך הקודם. הם מעלו בתפקיד המוטל עליהם להוכיח אותך על חטאיך ולעוררך לתשובה, והניחו לך להידרדר. ויחזו לך משאות, נבואות שוא ומדוחם, דברים המדיחים ומרחיקים אותך מן הדרך הראויה.¹² במקום לומר אמת נוקבת שתעורר לשינוי ולתשובה, אישרו נביאיך את שומעיהם, וכך יכלו להמשיך בדרכם הרעה באין מפריע.

ספקו עליך פפים כל עברי דרך, שרקו וינעו ראשם – ביטויים שונים לצער – על לבת ירושלים, למראה חורבנך הם תהו: הזאת העיר שיאמרו שהיא כלילת יפי, שלמות היופי ומשׁוש, מקור השמחה לכלל הארץ!¹³ פצו, פתחו עליך פיהם כל איביך, שרקו ויחזקו שן – ביטויי כעס או איבה – אמרו: "בלענו, השמדנו. אך, הנה זה היום שקוניהנו, יום מפלתה של ירושלים שציפינו לו, כעת מצאנו ראינו". עשה ה' את אשר זמם, בצע את אמרתו, דבריו אשר צוה מימיקדם. הרי הוא העיד בכך בתורתו שיבואו מפלות וחורבן, רעב וחורב, ועתה מתגשמות הפורענויות.¹⁴ הרים ולא חמל, וישמח עליך בכך אויב, הרים

בבית יהודה כיום מועד: חשב יהוה להשחית חומת בת ציון¹⁵ נטה קו לאהשיב ידו מבלע ואבל חל וחומה יחדו אמללו: טבעו בארץ שעריה אבד ושבר בריחיה מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מיהוה: ישבו לארץ וידמו וקני בת ציון העלו עפר על ראשם חגרו שקים הורידו לארץ ראשן בתולת ירושלים: כלו בדמעות עיני חמרמו מעי נשפך לארץ פבדי על שבר בת עמי בעטף עולל ויונק ברחבות קריה: לאמתם יאמרו איה דגן ויין בהתעטפם פחלל ברחבות עיר בהשתפך נפשם אל חיק אמתם: מה אעודך מה אדמה לך הבת ירושלים מה אשׁוה לך ואנחמך בתולת בת ציון כי גדול פים שברך מי ירפא לך: נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שבידת ויחזו לך משאות שוא ומדוחם: ספקו עליך פפים כל עברי דרך שרקו וינעו ראשם על לבת ירושלים הזאת העיר שיאמרו כלילת יפי משׁוש לכלל הארץ: פצו עליך פיהם כל איביך שרקו ויחזקו שן אמרו בלענו אך זה היום שקוניהנו מצאנו ראינו: עשה יהוה אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימיקדם הרים ולא חמל וישמח עליך אויב הרים

ביאור בבית ה' כיום מועד. רעשי הטבח והמלחמה במקדש עוררו את זכרם של קולות הרינה והתודה של ההמון שחגג באותו מקום.⁸ חשב ה' להשחית חומת בת ציון, נטה, שרטט קו לשם הכנת תכניות הפעולה שלו, לאהשיב ידו מבלע, מלהשמיד. הוא הוציא את תכניותיו אל הפועל. ואבל, ה' גרם לאבל בחל, חומת מגן קטנה וחומה, ושניהם יחדו אמללו, נשברו. טבעו בארץ שעריה כביכול נעלמו, משום שחדלו להשתמש בהם, ואין בהם עוד תועלת. אבד ושבר בריחיה,

(גמ-נא; ד, טז-יז) יש לכך הסברים שונים, אך ייתכן שבאותם ימים לא היה סדר האותיות קבוע לגמרי. (ראו גם סנהדרין קד ע"ב; איכה רבה ב, כ).

הסדר האלפביתי פסוקים טז ו-יז מתחילים באות פ ואחריה באות ע, שלא כסדר הנקוט בדינו. שינוי זה מן הסדר המקובל יופיע גם בקניות השלישית והרביעית

הֲרֵגְתָּ בַּיּוֹם אֶפְנֶךָ, טִבַּחְתָּ וְלֹא חָמַלְתָּ. אֵתָּה פָּגַעְתָּ לֵלָא רַחֲמִים בַּעַת זַעֲמָךְ. כִּי תִקְרָא, הַזְמַנֶּת כְּמוֹ בַּיּוֹם מוֹעֵד, בַּיּוֹם הַמְּיוּעָד לָכֶךָ, לְמַגּוּרִי, לַפַּחַדִּי, שִׁיבּוֹא מִסָּבִיב. וְלֹא הָיָה בַּיּוֹם אֶחָדָה פְּלִיט וְשָׂרִיד. לֹא שָׂרֵד דְּבַר. כָּל הַבְּתִים וְהַגִּינוֹת, הַסְּפָרִים, הַמַּפְעָלִים וְהַיִּלְדִּים אֲשֶׁר־טַפַּחְתִּי וְרַבִּיתִי – אֵיבִי כָלָם, וְאִנִּי נִשְׁאֲרָתִי בִּדְוָדָה בַּעֲוֹלָם.

הגבר הרואה בסבל עמו פרק ג

קינה זו, השלישית, שונה משאר הקינות שבמגילה הן מבחינת המבנה שלה והן מבחינת סגנונה ותכניה. שלא כקינות האחרות, שפסוקיהן ארוכים ובנויים ממספר צלעות, פסוקי הקינה הזאת קצרים, ובהם שני חלקים בלבד. ושלא כמו בקינות האחרות המסודרות בסדר אלפביתי, שבהן כל אות פותחת פסוק אחד, כאן כל אות פותחת שלושה פסוקים – שלושה פסוקים פותחים באות א', אחריהם שלושה פותחים באות ב' וכך הלאה.

אמנם בכל מגילת איכה אפשר לפגוש פסוקים הנאמרים בשמו של הנביא המתבונן בחורבן וזועק את כאבו מנפשו ומגופו, אך לעומת שאר הקינות, שבהן נזכרת ירושלים או ציון כמה פעמים כדמות אשה, קינה זו נאמרת מפורשות מפיו של גבר הרואה בעצמו דוגמה וסמל לכל האומה, והסגנון האישי, הפרטי, בולט בה ביותר.

והבדלים נוספים: בקינות שלפניה ולאחריה נכח הרקע הלאומי הריאלי לאמירתן – מצוקת הרעב, האויבים, חורבן מבצרי ירושלים, ואילו מן הקינה שלפנינו, לעומתן, נעדר פירוט כזה. במרכזה מובעים סבלו של המקונן האישי, טלטלותיו בין ייאוש לציפייה לישועה, ובין כניעה, הצדקה והשלמה עם המצב לצעקות, כאב ומאבק. שלא כבשאר הקינות שבמגילה, אין בקינה זו שאלת 'איכה' אלא תיאור המצב כפי שהוא.

הקינה מסתיימת במשאלה שאלוקים יגמול לאויב ההורס והלועג כמעשיו.

פרק ג א אֲנִי הוּא הַגָּבֵר שְׂרָאָה עָנִי וְסָבֵל מִן הָעוֹנִי, בְּשִׁבְט עֲבָרְתוֹ, בְּמַקֵּל זַעֲמוֹ שֶׁל אֱלֹהִים.¹ בֹּא אֹתִי נְהַג, ה' מְנַהֵג וַיִּלְךְ בַּחֲשֹׁךְ וְלֹא בָאוֹר. ג אַךְ בִּי יֵשֵׁב, אֵלֵי הוּא חוֹזֵר פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם, וַיַּהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם. שׁוֹב וְשׁוֹב הוּא מַפְלִיא בִּי אֶת מַכּוֹתָיו וְאִינוּ מְנִיחַ לִי. ד בְּלֵא, הַשְׁחִית אֶת בְּשָׂרִי וְעוֹרִי, שִׁבַּר עֲצָמוֹתַי. ה בָּנָה עָלַי חוֹמַת מִצּוֹר² וַיִּקַּף, וְהִקִּיף אוֹתִי בְּרֹאשׁ, עֲשָׂב מֵר וְרַעִיל³ וַתִּלְאַחַ, צֹרֵחַ. ו בְּמַחֲשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי

רוש עקוד
(?ראש')

בצדי דרכים. יש המזהים את הראש עם הפרג (שם מדעי: Papaver somniferum), שמפרותיו הדומים לראש מפיקים אופיום, ואחרים – עם השיכרון הזהוב (שם מדעי: Hyoscyamus aureus), המכיל רעל חריף.

ראש מקובל לזהותו עם רוש עקוד (שם מדעי: Conium maculatum), צמח רעיל ביותר שבאמצעותו נהגו להוציא להורג נידונים למוות ביוון העתיקה. זהו צמח עשבוני סוככי שגובהו 1.5 מ', פרחיו לבנים, על גבעולו נקודות שחורות, והוא גדל

קָרָן צָרִיד: צָעַק לְבָם אֶל־אֲדָנִי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כְּנַחַל דְּמָעָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֶל־תִּתֵּנִי פּוֹגֵת לָךְ אֶל־תִּדְּם בַּת־עֵינֶיךָ: קוֹמִי ו י רִנִּי בְּלִיל לְרֹאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת שְׂפָכִי כְּמִים לִבְךָ נִכַּח פָּנֵי אֲדָנִי שְׁאִי אֵלָיו כְּפִיךְ עַל־נַפְשִׁי עוֹלָלֶיךָ הָעֲטוּפִים בָּרָעַב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת: רֹאֵה יְהוָה וְהִפְיֹטָה לִמִּי עוֹלָלָת כָּה אֶס־תֵּאֱכָלָנָה נְשִׁים פְּרִים ב עֲלִילֵי טַפָּחִים אֶס־יִהְיֶה בְּמַקְדָּשׁ אֲדָנִי כִּהֵן וְנִבְיָא: שְׁכְּבוּ לָאֲרֶץ כֹּא חוּצוֹת נָעַר וְזָקֵן בְּתוֹלָתִי וּבַחֲוָרִי נָפְלוּ בַּחֲרֵב הֲרֵגְתָּ בַּיּוֹם אֶפְנֶךָ טִבַּחְתָּ לֹא חָמַלְתָּ: תִּקְרָא כְּיוֹם מוֹעֵד מְגוּרִי מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה כִּב בַּיּוֹם אֶחָדָה פְּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טַפַּחְתִּי וְרַבִּיתִי אֵיבִי כָלָם: אֲנִי הַגָּבֵר רֹאֵה עָנִי בְּשִׁבְט עֲבָרְתוֹ: אוֹתִי נְהַג וַיִּלְךְ בַּחֲשֹׁךְ וְלֹא ג אֹר: אַךְ בִּי יֵשֵׁב יְהֹפֶךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם: בְּלֵא בְּשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עֲצָמוֹתַי: בָּנָה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ וַתִּלְאַח: בְּמַחֲשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי ו

ג

ביאור | קָרָן, העצים את צָרִיד וחיזק את דימוים העצמי.

י צָעַק לְבָם שֶׁל תוֹשְׁבֵי הָעִיר אֶל־אֲדָנִי. חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן, הוֹרִידִי כְּנַחַל דְּמָעָה יוֹמָם וְלַיְלָה, אֶל־תִּתֵּנִי פּוֹגֵת, הַפּוֹגֶה לָךְ. אֶל־תִּדְּם, תִּשְׁקוּט¹⁴ בַּת, בַּבַּת עֵינֶיךָ. אֵל תְּנִיחִי לַעֲצֶמְךָ לַהֲפָסִיק לִבְכוֹת.

עֵתָה פּוֹנֶה הַמַּקּוֹנֵן אֶל יִשְׂרָאֵל: י קוֹמִי רִנִּי, הַשְׁמִיעִי קוֹלְךָ בַּמִּסְפָּד¹⁵ בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת, בַּתְּחִילָת כָּל חֶלֶק שֶׁל הַלֵּילָה מִתְחַלְפוֹת מִשְׁמֵרוֹת, זִמְנִים אֵלּוֹ רֵאוּיִם לַתְּפִילָה¹⁶ – שְׂפָכִי כְּמִים לִבְךָ, מֵרִי בְּבִכִּי בַּשְּׁעוֹת הַלֵּילָה הַלָּלוּ עַל מַצְבְּךָ נִכַּח פָּנֵי אֲדָנִי. שְׁאִי, הַרִימִי אֵלָיו כְּפִיךְ בַּתְּפִילָה עַל־נַפְשִׁי עוֹלָלֶיךָ הָעֲטוּפִים, הַמַּעוֹלָפִים בָּרָעַב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת. לֹא רַק הַמַּבּוּגָרִים מוֹכִי רַעַב; אִפִּילוֹ לִילְדִים הַרְכִּים אֵין מִזּוֹן.

אִף קִינָה זוֹ מִסְתַּיִימָת בַּקְרִיאָה אֶל ה' לְרֹאוֹת עַד הִיכָן הַגִּיעָה שְׁפִלוּתָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּבַקְרִיאָה זוֹ שׁוֹב מִתְּלַכְדָּת נֶפֶשׁ הַמַּקּוֹנֵן בְּנֶפֶשׁ הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם: ב רֹאֵה, ה', וְהִפְיֹטָה לִמִּי עוֹלָלָת כָּה. הָאֵם הַתְּכוּוֹנָת לְרַעַב כֹּה נּוֹרָא, שְׁבוּ תֵּאֱכָלָנָה נְשִׁים פְּרִים, יִלְדֵיהֶן, עֲלִילֵי טַפָּחִים! הָאֵם הַתְּכוּוֹנָת שִׁיִּהְיֶה בְּמַקְדָּשׁ אֲדָנִי, הָאִמּוֹר לַהֲיוֹת מַקּוֹם שֶׁל מַחֲסֶה, כִּהֵן וְנִבְיָא! כ שְׁכְּבוּ לָאֲרֶץ בַּחוּצוֹת נָעַר וְזָקֵן. בְּתוֹלָתִי וּבַחֲוָרִי נָפְלוּ בַּחֲרֵב.

כָּל־הַיּוֹם. הפכתי נושא ללעג ולשירים סאטיריים. טו ה' הִשְׁבִּיעַנִי, מאכיל אותי לשובע בַּמְרוֹרִים, הָרוֹנִי מִי לַעֲנָה, משקה מר, רעיל או מהמם. טז מכיוון שה' מנע ממני אוכל – וַיִּגְרֶם, הוא גרם לי לשובר בַּחֲצֵץ את שְׁנֵי הַכְּפִישֵׁי, כבש והטביע אותי בַּאֲפֶר. יז וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי. נפשי זנחה את תקוותה לשלום. נִשְׁתִּי, שכחתי את אפשרות הטוֹבָה, כיוון שאני שקוע במצוקה. יח כשראיתי שה' מתעלם ממני – וְאָמַר: "אֲבַד נַצְחִי, אבדה נפשי, שהיא החלק הנצחי שבי. וַתּוֹחַלֶּתִי, תקוותי אבדה מה".¹⁰ יט זָכַרְעָנִי וּמְרוֹדִי, ייסורי הדחק שלי המרים כמו לַעֲנָה וְרָאשׁ. כ בעתיד אתה זָכוֹר תִּזְכּוֹר, ואילו בינתיים תִּשְׁוֹחַ עָלִי נַפְשִׁי. נפשי כבר מתכופפת מן העמל ומן הייסורים.¹¹

כא בצד הצער והכאב שאלוקים הביא עלי, שכמעט הביאוני לייאוש, זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי, אני חוזר ועונה לעצמי את הדברים הבאים. עַל־כֵּן אוֹחִיל, אקווה:¹² כב חֲסִדֵי ה' כִּי לֹא־תִמְנֹנִי, שלא פְּלִינוּ, שעדיין אנו קיימים למרות הצרות. כג לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו, ובזכותם נשארנו בחיים. אלה הם דברי ישראל בכל גלויותיהם.¹³ כד חֲדָשִׁים לִבְקָרִים, בכל בוקר מחדש וַבֶּה, מתחזקת בי אַמוּנַתְךָ, האמונה בך. כה "חֲלָקִי ה'",

כְּמִתִּי עוֹלָם: גִּדְרִי בַעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הַכְּבִיד נִחְשָׁתִי: גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֶשׁוּעַ שְׁתָּם תִּפְלֹתִי: גִּדְרִי דָרְכִי בַּגִּזִּית נִתְיַבְתִּי עוֹה: דָּב אֲרֹב, אֲרִי הוּא לִי אֲרִיהַ בְּמִסְתָּרִים: דָּרְכִי סוֹדֵר וַיִּפְשְׁחֵנִי שְׁמִנִי שׁוֹמֵם: יא דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וַיִּצִּיבֵנִי כַּמְטָרָא לַחֲץ: הִבִּיא בְּכִלְיֹתִי בְּנִי אֶשְׁפָּתוֹ: יב הֵייתִי שֶׁחַק לְכָל־עַמִּי נִגִּינַתְּם כָּל־הַיּוֹם: הִשְׁבִּיעַנִי בַּמְרוֹרִים הָרוֹנִי לַעֲנָה: וַיִּגְרֶם בַּחֲצֵץ שְׁנֵי הַכְּפִישֵׁי בַּאֲפֶר: יג וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נִשְׁתִּי טוֹבָה: וְאָמַר אֲבַד נַצְחִי וַתּוֹחַלֶּתִי מִיְהוָה: יד זָכַרְעָנִי וּמְרוֹדִי לַעֲנָה וְרָאשׁ: יז זָכוֹר תִּזְכּוֹר וַתִּשְׁוֹחַ עָלִי נַפְשִׁי: יח זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן אוֹחִיל: יט חֲסִדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תִמְנֹנִי כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו: כ חֲדָשִׁים לִבְקָרִים רַבָּה אַמוּנַתְךָ: כה חֲלָקִי יְהוָה אֶמְרָה נַפְשִׁי כה

ביאור | כְּמִתִּי עוֹלָם. אני יושב בחושך כמתים השרויים באפלה נצחית. גִּדְרִי בַעֲדִי, הוא מגביל את צעדי, וְלֹא אֵצֵא, ולא אוכל לצאת. הַכְּבִיד את נִחְשָׁתִי, הנחושתיים שלי, כבלי הנחושות שבהם נאסרתי.⁴ ח גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֶשׁוּעַ שְׁתָּם, סתם, חסם⁵ תִּפְלֹתִי, וכך היא אינה יכולה לעבור אליו ולהתקבל. ט גִּדְרִי דָרְכִי בַּגִּזִּית, אבני בניין החוסמות את הדרכים, את נִתְיַבְתִּי, שבילי עוֹה, עיקם. אין הוא פודה אותי מצרותי, ולא זו בלבד אלא שהוא מכניס אותי למצוקות חדשות. י דָּב אֲרֹב הוא – ה' לִי, אֲרִי בְּמִסְתָּרִים, ועל כן סכנות צצות שוב ושוב בחיי. יא דָּרְכִי סוֹדֵר, היה מעקם,⁶ או: כיסה בסירים, קוצים⁷ וַיִּפְשְׁחֵנִי, שיסע וקרע אותי.⁸ שְׁמִנִי שׁוֹמֵם, השאיר אותי בודד. יב דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וַיִּצִּיבֵנִי כַּמְטָרָא, כמטרה לַחֲץ. יג וַיִּגְרֶם בַּחֲצֵץ שְׁנֵי הַכְּפִישֵׁי בַּאֲפֶר, חציו, שלפני ירייתם הם מונחים באשפה. החצים שירה בי חדרו לכליותי. יד אני הנביא, המקונן, או נציג העם הֵייתִי שֶׁחַק, צחוק לְכָל־עַמִּי, נִגִּינַתְּם

במציאות חסרת מוצא, וסביבתו יורה בו חצי לעג וקלס.

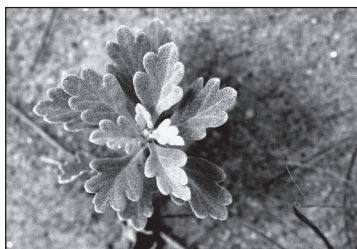
חֲדָשִׁים לִבְקָרִים רַבָּה אַמוּנַתְךָ' זהו הבסיס להצהרה: מוֹדָה אֲנִי לִפְנֵיךָ מֶלֶךְ חֵי וְקִיָּם. שְׁהַחֲזִיזֵת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אַמוּנַתְךָ, הנאמרת מדי בוקר המתחדש על הניעור משנתו.

הרחבות | 'שֶׁחַק לְכָל עַמִּי נִגִּינַתְּם' אפשר לראות בפסוק זה ביטוי לסבל הנובע ממצבם הבעייתי של נביאים בעיני הבריות בהקשרים רבים – אֲוִיל הַנְּבִיא מְשֻׁנָּע אִישׁ הָרוּחַ (הושע ט, ז). שלא כדימויים וכמשלים שבפסוקים הקודמים, כאן מבוטא ישירות מצב ממשי הקשור בחיי הנביא המקונן עצמו ובמעמדו מול שומעיו. הוא כלוא

שרידי נחושתיים
התקופה הרומית

מימין:
דב
פסיפס הציפורים
התקופה הביזנטית
קיסריה
משמאל:
לענה

שיח שגובהו 1.5 מ', רוחבו 1.5 מ', ופרחיו | העולם צהובים. לחלופין, אפשר שלענה היא שם כללי לצמחים בעלי תכונות דומות.

לַעֲנָה מקובל לזהותה עם השיח המר המכונה בערבית שיבא, אחד המינים של Artemisia שתפוצתו בארץ מרובה. זהו

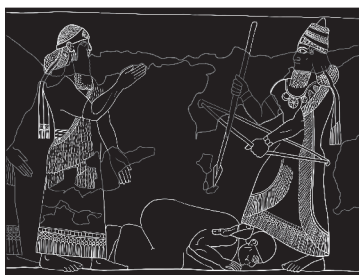
באופן שרירותי.¹⁹ לֹא אֵין הוּא רוּצָה²⁰ לְדַכָּא תַּחַת רַגְלֵי כָל אֲסִירֵי אֶרֶץ. לֹא אֵין דְּרֻכֵּי²¹ לְהִטּוֹת מִשּׁוֹרֵת הַצֶּדֶק מִשְׁפָּט־גִּבּוֹר נָגֵד, מוֹל פְּנֵי עֲלִיזָן, אֱלֹקִים. לֹא לְעֵזֹת מִשְׁפָּטוֹ שֶׁל אָדָם בְּרִיבוֹ – אֲדֹנִי לֹא רָאָה, לֹא הִיא רֹאוֹי בְּעֵינָיו.²² לֹא מִי זֶה מֵהָאוֹיְבִים אָמַר לַהֲרַע לְיִשְׂרָאֵל – וַתְּהִי, וּדְבָרֵי קוֹימוֹ, אִם אֲדֹנִי לֹא עָזָה שִׁיבוֹאוֹ מִכּוֹת וּסְבַל עַל עַמּוֹ?²³ לֹא וְעַם זֹאת, מִפִּי עֲלִיזָן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב. אֱלֹקִים מִשְׁאִיר אֶת הָעוֹלָם לְבַחֲרִיתוֹ הַחוֹפְשִׁית שֶׁל הָאָדָם.²⁴ לֹא בִסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר, מִה־יִּתְאוּנֵן אָדָם חִי – מִה יִתְלוֹנֵן גִּבּוֹר עַל־חֲטָאוֹ?! תְּלוֹנוֹתָיו עַל קִשְׁיֵי וּמִצּוֹקוֹתָיו אֵינָן מוֹצִדְקוֹת, שֶׁהִרִי רַעְתּוֹ אֵינָה אֵלָּא פְּרִי מַעֲשֵׂיו הָרָעִים.²⁵

מִי אֲשֶׁר עַל כֵּן נִחַפְּשָׁה, נִחַפֵּשׁ אֶת דְּרָכֵינוּ וְנַחְקְרָהּ, נִבְדּוֹק אוֹתָן, וְנִשְׁוֹבָה עֲדָה'.²⁶ מִי נִשָּׂא אֶת לִבֵּנוֹ אֶל־כַּפִּים, עַל יָדֵינוּ. כְּבִיכּוֹל, נּוֹצִיא אֶת לְבָנוֹ מִתּוֹכָנוּ וְנִמְסֹר אוֹתוֹ אֶל־אֵל שִׁבְשֻׁמִּים.²⁶

ושוב, לאחר הקריאה להשלים ולקוות, לאחר צידוק הדין וההסברים ההגיוניים, פורצת הזעקה – מִי אֲנַחְנוּ אִמְנֵם פִּשְׁעֵנוּ וּמִרְיָנוּ, וּמִרְדְּנוֹ, וְעַל כֵּן רֹאוֹי הִיא שְׁנִיעֵנֵשׁ, וּבְכָל זֹאת הֵינּוּ מִצָּפִים שֶׁתִּמְחַל לָנוּ, לֹא רַק כְּאִדּוֹן לְעַבְדִּי, אֲלָא כְּאִב לְבָנוֹ,²⁷ וְאוֹלָם אֶתָּה לֹא סָלַחְתָּ. מִי סָכַתָּה, חֲצִצַת בִּינָנוּ לְבִינְךָ בָּאֵף, בְּכַעַס, וּמַחֲצִיזָה זֶה כְּבִיכּוֹל הַסְתִּירָה אוֹתָנוּ מִמֶּךָ – וַתִּרְדְּפֵנוּ. הָרָגְתָּ וְלֹא חָמַלְתָּ. מִי סָכַתָּה בְּעֵנְךָ לָךְ, מִסֵּךְ זֶה דּוּמָה לְמַחֲסוֹם שֶׁל עֵנָן, הַמַּעֲכֵב מִעֲבוֹר תְּפִלָּה, כְּאִילוֹ אֵין שְׁעָרֵי הַשָּׁמַיִם פְּתוּחִים לְתַפִּילוֹתֵינוּ.²⁸ הַנְּבִיא מְדַבֵּר לֹא רַק כְּאִישִׁיוֹת פְּרִטִית אֲלָא גַם כְּמִיִּיצֵג אֶת עַם יִשְׂרָאֵל: מִי סָחִי וּמֵאִוֶּס, לְכַלּוֹךְ וּגּוֹעֵל תִּשְׁמִינּוּ, נָתַת אוֹתָנוּ³⁰ בְּקֶרֶב הָעַמִּים. מִי פָצוּ, פִּתְחוּ עֲלֵינוּ פִּיהֶם כְּל־אֵיבֵינוּ, וְאֵינָנו יְכוּלִים לְהַשִּׁיב. מִי פָתַח וּפָתַח, מִכְשׁוֹל³¹ הָיָה לָנוּ הַשָּׂאת, הַשּׁוֹאָה³² וְהַשָּׁבֵר, הָאֶסוֹן.

הַנְּבִיא חוֹזֵר לְדַבֵּר בְּגוֹף רֹאשׁוֹן יַחֲדָה: מִי נֹכַח מִעַמְדָנוּ הַבְּזוּי בְּקֶרֶב הָעַמִּים פְּלִגְיָמִים תִּרְדַּע עֵינֵי בְּכִי עַל־שָׁבֵר בַּת־עַמִּי. מִי עֵינֵי נִגְרָה, דְּמַעוֹת

לְדַכָּא תַּחַת רַגְלֵי
שֶׁל מִנְאֶסֶר הַשְּׁלִישִׁי
מִדְכָּא תַּחַת רַגְלֵי אֶת
יְהוָה
הָאוֹבִלִיִּסֵק הַשְּׁחוֹר
827 לִפְנֵי ה'ס
נִמְרוֹד, עִירָאֵק

עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ: טוֹב יִהְיֶה לְקַוֹּי לְנַפְשִׁי תִדְרָשְׁנּוּ: טוֹב וְיַחֲלִיל כִּי וְדוּמָם לְתִשְׁוִעַת יְהוָה: טוֹב לְגִבּוֹר כִּי־יִשָּׂא עַל בְּנֵעוּרָיו: יֵשֵׁב בְּדָד וְיִדָּם כִּי נָטַל עָלָיו: יִתֵּן בְּעַפְּרָ פִּיהוּ אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה: יִתֵּן לְמַכְּהוּ לְחִי יִשְׁבַּע בְּחֶרֶף: כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנִי: כִּי אִם־ הוֹגָה וְרַחַם כְּרֵב חֲסָדוֹ: כִּי לֹא עָנָה מְלָבוּ וַיַּגֵּה בְּנִי־אִישׁ: לְדַכָּא תַּחַת רַגְלֵי כָל אֲסִירֵי אֶרֶץ: לְהִטּוֹת מִשְׁפָּט־גִּבּוֹר נָגֵד פְּנֵי עֲלִיזָן: לְעֵזֹת אָדָם בְּרִיבוֹ אֲדֹנִי לֹא רָאָה: מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי אֲדֹנִי לֹא עָזָה: מִפִּי עֲלִיזָן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב: מִה־יִּתְאוּנֵן אָדָם חִי גִבּוֹר עַל־חֲטָאוֹ: נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנַחְקְרָהּ וְנִשְׁוֹבָה עֲד־יְהוָה: מִי נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל־כַּפִּים אֶל־אֵל בִּשְׁמִים: נִחַנּוּ פִשְׁעֵנוּ וּמִרְיָנוּ אֶתָּה לֹא סָלַחְתָּ: סָכַתָּה בָּאֵף וַתִּרְדְּפֵנוּ הָרָגְתָּ לֹא חָמַלְתָּ: סָכַתָּה בְּעֵנְךָ לָךְ מִעֲבוֹר תְּפִלָּה: סָחִי וּמֵאִוֶּס תִּשְׁמִינּוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים: פָּצוּ עֲלֵינוּ פִּיהֶם כְּל־אֵיבֵינוּ: פָּתַח וּפָתַח הָיָה לָנוּ הַשָּׂאת וְהַשָּׁבֵר: פְּלִגְיָמִים תִּרְדַּע עֵינֵי עַל־שָׁבֵר בַּת־עַמִּי: עֵינֵי

ביאור | אֲמָרָה נַפְשִׁי. הִיא בּוֹחֶרֶת לִהְיוֹת עִם ה' 14. עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ. כִּי טוֹב ה' לְקַוֹּי, לְמַקְוִים לוֹ, לְנַפְשִׁי תִדְרָשְׁנּוּ, הַמַּחֲפֶשֶׁת אוֹתוֹ. כִּי טוֹב לְאָדָם וְיַחֲלִיל וְדוּמָם, שִׁיִּצְפָּה בְּדַמְמָה 15. לְתִשְׁוִעַת ה'. וְנַחֲמָה נּוֹסֶפֶת: כִּי טוֹב לְגִבּוֹר כִּי־יִשָּׂא עַל בְּנֵעוּרָיו. כֵּשֶׁם שֶׁהָאָדָם הַצַּעִיר יִכּוֹל לְסַבּוֹל מִעַמְסָה בְּלֹא שִׁינּוֹז קִיבֵל עַל הַמִּידָה, כִּךְ טוֹב לוֹ כִּי – כִּי יֵשֵׁב בְּדָד וְיִדָּם, וְיִשְׁתַּוֵּק, כִּי נָטַל עָלָיו, קִיבֵל עַל עֲצָמוֹ אֶת הַחַיִּים הַלָּלוּ עַל קִשְׁיָהֶם. 16. יִתֵּן בְּעַפְּרָ פִּיהוּ, יִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ וְיִשִּׁים אֶת פִּי בְּעַפֵּר, כִּי לֹא יוֹכֵל לְדַבֵּר, 17. אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה. לֹא יִתֵּן לְמַכְּהוּ לְחִי בְּמִקּוֹם לְהַשִּׁיב בִּסְטִירָה לְמִי שֶׁמָּכָה אוֹתוֹ, יִשְׁבַּע בְּחֶרֶף, שֶׁכֵּן הוּא מוֹכָה מְכַל עֶבֶר. לֹא אֵף עַל פִּי כֵן, יֵשׁ תִּקְוָה – כִּי לֹא יִזְנַח, יַעֲזוֹב לְעוֹלָם אֲדֹנִי, לֹא כִּי אֵף אִם ה' הוֹגָה, צִיעַר, בִּסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר – וְרַחַם, הוּא יִרְחַם כְּרֵב חֲסָדוֹ. 18.

לֹא כִּי לֹא עָנָה בְּנִי אָדָם מְלָבוּ, לֹא סִיבָה, וַיַּגֵּה, וְאֵין הוּא מַצַּעַר בְּנִי־אִישׁ

הַרְחַבּוֹת | מִה יִתְאוּנֵן אָדָם חִי גִבּוֹר עַל חֲטָאוֹ. בְּאֹפֶן דּוּמָה אוֹמֵר דּוֹד: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה (תְּהִלִּים לִד, כב). הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים הֵם שֶׁמִּבְיָאִים לְצָרוֹתָיו שֶׁל הָרָשָׁע.

לְשׁוֹעָתִי. אל תתעלם מזעקתי, כדי שאוכל להתרווח.³⁸ ט או אז תהיה לי תקווה – קִרְבַּת בְּיוֹם אֶקְרָאָךְ, אֲמַרְתָּ לִּי: "אֶל־תִּירָא". נח ולבסוף – רִבְתִּי, אֲדַנִּי, את רִיבִי נִפְשִׁי, גָּאֲלָתָה אֶת חַיִּי. טז רִאִיתָה, ה', את עֲוֹתַתִּי, העוול שעשו לי³⁹ – שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי. ס רִאִיתָה את כָּל־נִקְמָתָם של האויבים, את כָּל־מַחְשַׁבְתָּם הרעה לִּי, עלי. סא שָׁמַעְתָּ את חֲרָפָתָם, דברי החרפות שהם מגדפים אותי,⁴⁰ ה', כָּל־מַחְשַׁבְתָּם עָלַי, נגדי. כיוון שהנביא מבשר רעות, כשנבואות הפורענות אינן מתקיימות, שומעיו בזים לו ומשליכים עליו אבנים. וכאשר הן מתקיימות, הם מתנקמים בו על בואן, כאילו הוא אשם בהן, אף על פי שהוא אמר את דבריו כאזהרה בלבד. סב שָׁפְטִי, דיבוריהם של קָמִי, אויבי הקמים עלי וְהַגִּיזֶנִם, מחשבתם – עָלִי כָל־הַיּוֹם. בכל דבריהם ומחשבותיהם אני הוא האשם היחיד.⁴¹ סג שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הִבִּיטָה, הבט מה הם עושים כשהם יושבים וכשהם עומדים – אֲנִי הוא מוֹשֵׁא מִנְּגִינָתָם, שירי הלעג והבוז שלהם. סד תִּשָּׁיב לָהֶם גְּמוּלָה, ה', הענש אותם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם. סה תִּתֵּן לָהֶם מִגְנַת־לֵב, צרות האוטמות את הלב,⁴² תִּאֲלָתֶךָ, קללתך⁴³ תבוא לָהֶם. סו תִּרְדֹּף בָּאָף, בזעם וְתִשְׁמִידֶם מִתַּחַת שָׁמִי ה'.

צִדוֹנִי כַּצֶּפֶר
ציד ציפורים
תמשיח
קבר נבמוֹן,
השושלת ה-18
מצרים

נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה מֵאֵין הַפְּגוֹת: עַד־יִשְׁקִיף וְיֵרָא יְהוָה מִשָּׁמַיִם: ג
עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת עִירִי: צוּד צִדוֹנִי כַּצֶּפֶר אֵיבִי נא
חֲנָם: צִמְתּוֹ בְּבוֹר חַיִּי וַיִּדּוּ־אֶבֶן בִּי: צָפוּרִים עַל־רֹאשִׁי אֲמַרְתִּי נב
נִגְזַרְתִּי: קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבוֹר תַּחְתִּיּוֹת: קוֹלִי שָׁמַעְתָּ אֶל־ נה
תַּעֲלֶם אֲזַנְךָ לְרוּחַתִּי לְשׁוֹעָתִי: קִרְבַּת בְּיוֹם אֶקְרָאָךְ אֲמַרְתָּ אֶל־ נו
תִּירָא: רִבְתִּי אֲדַנִּי רִיבִי נִפְשִׁי גָאֲלָתָה חַיִּי: רִאִיתָה יְהוָה עֲוֹתַתִּי נח
שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי: רִאִיתָה כָּל־נִקְמָתָם כָּל־מַחְשַׁבְתָּם לִי: שָׁמַעְתָּ ס
חֲרָפָתָם יְהוָה כָּל־מַחְשַׁבְתָּם עָלַי: שָׁפְטִי קָמִי וְהַגִּיזֶנִם עָלִי כָל־ סב
הַיּוֹם: שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הִבִּיטָה אֲנִי מִנְּגִינָתָם: תִּשָּׁיב לָהֶם גְּמוּלָה סג
יְהוָה כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם: תִּתֵּן לָהֶם מִגְנַת־לֵב תִּאֲלָתֶךָ לָהֶם: תִּרְדֹּף סה
בָּאָף וְתִשְׁמִידֶם מִתַּחַת שָׁמִי יְהוָה: סו

ביאור | ניגרות ממנה, וְלֹא תִדְמָה, ואין היא נחה ושוקטת,³³ משום שאין הַפְּגוֹת מן הצרות.³⁴ ג אני בוכה ובוכה עַד שִׁשְׁקִיף וְיֵרָא ה' מִשָּׁמַיִם בעונויני ויגאל אותנו בקרוב. שוב צצים כאן גם ביטויי תקווה, נאמנות וביטחון בישועה. ט עֵינִי עוֹלְלָה, עשתה רע,³⁵ או: לכלכה וניווולה³⁶ לְנַפְשִׁי יותר מִכָּל בְּנוֹת עִירִי, או: בגלל כל הנעשה בבנות עירי. לחלופין, ירמיהו, שראה את שכניו וקרוביו יוצאים לגלות או נהרגים, מקונן על כך שעינו הניגרת נשארה כעוללה בודדת לבכות על כולם.

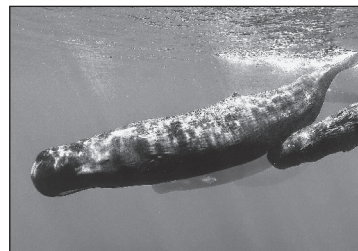
נב צוּד צִדוֹנִי כפי שצדים צֶפֶר, אֵיבִי ששנאו אותי לְחָנָם, ללא סיבה. ג צִמְתּוֹ, קשור³⁷ בְּבוֹר את חַיִּי, ולא זו בלבד אלא – וַיִּדּוּ־אֶבֶן בִּי. ט אולם הבור לא היה ריק, ועל כן צָפוּרִים עַל־רֹאשִׁי, אֲמַרְתִּי: "נִגְזַרְתִּי. הגיע סופי". טז קָרָאתִי שִׁמְךָ, התפללתי אליך, ה', מִבוֹר תַּחְתִּיּוֹת. ט את קוֹלִי שָׁמַעְתָּ, וזו עצמה גאולה במקצת, אנא אֶל־תַּעֲלֶם אֲזַנְךָ לְרוּחַתִּי

אתו אל הבור מִלְכִּיָּהוּ בן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחֶצֶר הַמִּטְרָה וישלחו את יְרֵמְיָהוּ בְּחִבְלִים וּבְבוֹר אֵין מִים כִּי אִם טִיט וַיִּטְבַּע יְרֵמְיָהוּ בְּטִיט (ירמיה לחו).

ה'רַחֲבוּת | 'צמתי בְּבוֹר חַיִּי... צפו מים על ראשי... מבור תַּחְתִּיּוֹת' אין אלו רק ביטויים ציוריים לכבילה ולהשפלה. על ירמיהו הנביא מסופר בפירושו: וַיִּקְחוּ אֶת יְרֵמְיָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ

סָדָם, שהרי עונשם היה כבד מעונשה של סדום, הִהְפֹּכָה שנהפכה כמו, בן רָגַע, וְלֹא־חָלָל, תפסו בָּהּ יָדַיִם של אויב. בירושלים, לעומת זאת, נמשכו הייסורים עוד ועוד.⁷ בעבר זָפוּ, היו נקיים נְזִירִיָּה של ירושלים יותר מְשֻׁלָּג, צָחוּ, היו לבנים וטהורים יותר מְחֻלָּב, אָדָמוּ עֵצָם, מראם⁸ היה אדום יותר מְפָנִינִים, אבנים טובות אדומות,⁹ כמו סְפִיר הייתה גִּזְרָתָם, צורתם. ח אנשי ירושלים הנקיים, הטהורים, המעודנים

גם תנים... היניקו מימין:
נקבת לויתן ובנה ('תנים')
משמאל:
נקבת תן וגורה ('תנים')

מימין:
יענים במדבר
משמאל:
אבני חן ('פנינים')

יג-יד): כָּנָף רָנִינִים נִעְלָסָה אִם אָבְרָהָהּ חֲסִידָה וְנִצָּה. פִּי תַעֲזֹב לְאָרֶץ בְּצִיָּה וְעַל עֶפְרַיִם תִּחַמָּם. הִיָּה מִי שֶׁסָּבַר כִּי הִיעֲנִים אִינֶם בַּעַל חַיִּים אֲלָא הֵם אֶחָד מִשְׁלוֹשֶׁת הָעַמִּים שׁוֹכְנֵי הַמִּדְבָּר שְׂאִינֶם יִרְאִי אֱלֹהִים הַמִּתְוָאֲרִים בִּסְפָר תְּהִלִּים (נח, כ): יִשְׁמַע-אֶל וְיַעֲנֶם וְיִשָּׁב קֶדֶם סֵלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפֹת לָמוֹ וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים (טור סיני).

פָּנִינִים בלשון המקרא ובתרגומים הן בדרך כלל אבנים יקרות עגולות מסוימות או שם כולל לאבני חן. במצורת מלה דומה מציינת גולה כדורית, ובאכדית מכנים בשם דומה אבן טובה הבאה מן הים, כינוי העשוי לסמן את מה שמכונה בלשוננו 'פנינים' וכן אבני אלמוגים. היו שפירשו גם את הופעותיה של המלה פָּנִינִים בתנ"ך כמרגליות הים, שהן אבני החן הנוצרות מחומרים אורגניים בצדפות, המכונות היום 'פנינה'; ואולם צבען של אלו הוא בדרך כלל לבן או כסוף ושחור, ואילו כאן הן אדומות.

תנים חֲלָצוּ שָׂדֶה לפי הכתיב, תנין, מפרשים כי מדובר בלווייתנים, שהיו מצויים בים התיכון גם בתקופות מאוחרות יותר, אף על פי שאין זה מקומם הטבעי. הביטוי חֲלָצוּ שָׂדֶה מעיד על התבוננות מדוקדקת, כי דדי נקבת הלווייתן מכוסים בכיסי עור, והיא חולצת אותם כדי להניק. לפי הקרי, מתפרשת המלה כצורת הרבים של התן, כלב הבר הדומה לשועל הניזון מבעלי חיים שונים ומגבלות. התן נזכר כחיית מדבר מייללת. פירוש זה נשען על ההקבלה בפסוק ליענים. (ישעיה יג, כא-כב; לד, יג, מג, כ). יש המזהים את התן עם האוח המדברי (שם מדעי: Bubo Ascalaphus), עוף דורס לילי השוכן בחורבות ונקיקים.

פָּנִינִים במדבר ליען (Ostrich) אין קו, ואולי משום כך הוא מתואר כחיה העוזבת ביצייה על הארץ מבלי לדגור עליה, ומכאן מתקבל הדימוי של אכזריות כלפי גוזליה. תיאור דומה מופיע גם בספר איוב (לט,

אִיכָה יוֹעֵם זָהָב יִשְׁנָא הַפֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אַבְנֵי־קֶדֶשׁ * ד בְּרֹאשׁ כָּל־חַוִּצוֹת: בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים הַמְּסֻלָּאִים בָּפוֹ אִיכָה נִחְשְׁבוּ ב לְנִבְלֵי־חֶרֶשׁ מַעֲשֵׂה יָדַי יוֹצֵר: גִּם־תִּנֵּן חֲלָצוּ שָׂדֶה הַיִּנְיָקוֹ גִּזְרִיהֶן ד בַּת־עַמִּי לְאֶכְזָר כִּי עָנִים בַּמִּדְבָּר: דְּבֵק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חֶכְפוֹ ה בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לָחֶם פֶּרֶשׁ אֵין לָהֶם: הָאֲכָלִים לְמַעַדְנִים ו נִשְׁמוּ בַּחֲוִצוֹת הָאֱמָנִים עָלֶי תוֹלַע חִבְקוֹ אֲשַׁפְּתוֹת: וַיִּגְדֵּל עֵוֹן ז בַּת־עַמִּי מִחֲטָאת סָדָם הִהְפֹּכָה כְּמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלָל בָּהּ יָדַיִם: זָפוּ נְזִירִיָּה מְשֻׁלָּג צָחוּ מִחֻלָּב אָדָמוּ עֵצָם מְפָנִינִים סְפִיר גִּזְרָתָם: ח

בעקבות חטאיה מלאה ירושלים דם חללי רעב ודם חללי חרב. בקינה זו מתוארת ירידתם של בני ירושלים, שהיו בעבר אנשים מעודנים, אל שפל המדרגה בעת המצור והמלחמה. תושבי ירושלים תלו מבטחם בסיוע מן החוץ, ואף קיוו שמלכם יושיעם, אך תוחלתם נכזבה. הקינה מסתיימת בנחמה - אדום השמחה לאיד תחרב בעת החורבן, וקץ יושם גם לאסונה של ירושלים.

שואת בני ציון
היקרים
פרק ד

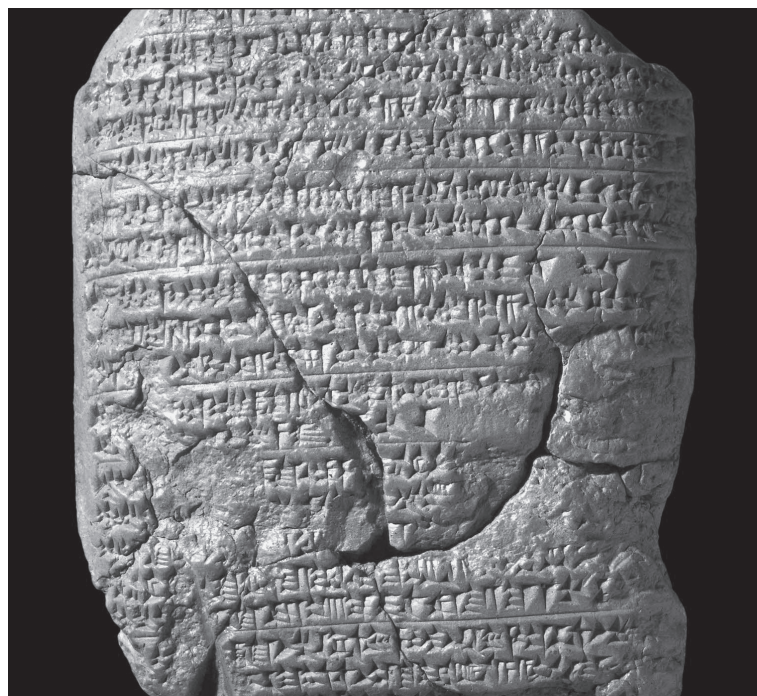
ביאור | פרק ד * אִיכָה, איך יוֹעֵם, יוכל להתעמעם ולכהות' ברק זָהָב? איך יִשְׁנָא, ישתנה מראהו' של הַפֶּתֶם הַטּוֹב, הזהב? איך תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אַבְנֵי־קֶדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חַוִּצוֹת? איך כל היפה ויקר הערך מושפל ומתבזבז? ב בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים הַמְּסֻלָּאִים, שהיו מוערכים בָּפוֹ, בזהב - אִיכָה נִחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־חֶרֶשׁ, כדי חרס חסרי ערך מַעֲשֵׂה יָדַי יוֹצֵר? ג גִּם־תִּנֵּן, צורת הרבים של תן, או: לווייתנים חֲלָצוּ שָׂדֶה, הַיִּנְיָקוֹ גִּזְרִיהֶן. אפילו אצל בעלי החיים הללו, שחלקם טורפים כל דבר, מתעוררים רחמים בנסיבות מסוימות, ואילו בַּת־עַמִּי נתונה לְאֶכְזָר, למידת אכזריות. האמהות שצמקו שדיהן מן הרעב, ומתוך דחף ההישרדות שלהן אינן מספקות את צורכי ילדיהן. ד בַּת־עַמִּי, המפקירים את צאצאיהם בַּמִּדְבָּר. במדבר אין דואגים לזולת, וכך אירע לישראל בארצם. ד דְּבֵק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חֶכְפוֹ בַּצָּמָא, מפני שאין חלב ליונקים. עוֹלָלִים, ילדים רכים שָׁאֲלוּ, ביקשו לָחֶם, אבל פֶּרֶשׁ לָחֶם אֵין לָהֶם מחמת המצור על ירושלים. ה הָאֲכָלִים לְמַעַדְנִים, אלה שנהגו לאכול מעדנים נִשְׁמוּ, נעשו שוממים וחסרי כול בַּחֲוִצוֹת, ברחובות. הָאֱמָנִים, המורגלים עָלֶי, בבגדי תוֹלַע, בגדים יקרים הצבועים בצבע אדום מיוחד, חִבְקוֹ אֲשַׁפְּתוֹת, כי לא נותר להם דבר. ו וַיִּגְדֵּל עֵוֹן בַּת־עַמִּי יותר מִחֲטָאת

נִגְאָלוּ, הַתְּלַכְּכוּ בָדָם, שֶׁהָיָה לָא רָאוּ הֵיכָן נִמְצְאוּ הַמֵּתִים. בְּלֹא יוֹכְלוּ יַעֲזֹב, עַד שְׂאִי-אִפְשָׁר הָיָה לַגֵּעַת בְּלִבְשִׁיהֶם הַמוֹכֶתִים, ^{טו} וְהָיָה צוּרָה לְהַזְהִירָם – "סוּרוּ, טָמֵא", קְרָאוּ לָמוֹ, לָהֶם, "סוּרוּ, סוּרוּ, אֶל-תִּגְעוּ", כִּי הֵם נָצוּ, הַתְּלַכְּכוּ גַם-נָעוּ. אָמְרוּ בְּגוֹיִם: "הֵם לֹא יוֹסְפוּ לָגוּר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ: בְּאַרְצָנוּ". ^{טז} פָּנֵי ה' חִלְקָם, ה' נָתַן פָּנָיו בָּהֶם וּפִיזִיר אוֹתָם, ^{יז} וְלֹא יוֹסִיף לְהִבְיֹטֶם, מִכִּיוּן שֶׁפָּנֵי כְהֲנִים לֹא נִשְׂאוּ וְזִקְנִים לֹא חָנְנוּ, הֵם לֹא עֲזָרוּ לְנִזְקִים וְלֹא דָאֲגוּ לְצוּרְכֵיהֶם. ^{יח}

^{יח} עוֹדֵינוּ תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ, עַדִּין אֲנַחְנוּ נִכְסָפִים אֶל-עֲזָרָתָנוּ שֶׁמִּתְבָּרַר שֶׁהָיָה עֲזָרָתָנוּ הֵבֵל. בְּצַפִּיתָנוּ צָפִינוּ אֶל-גּוֹי, עִם אַחֵר, אֲבָל הַתְּבָרַר שֶׁהוּא ^{יט} לֹא יוֹשִׁיעַ.

^{יח} הָאוֹיְבִים צָדוּ, לְכַדּוֹ אֶת-^כ צַעֲדֵינוּ, וְאֲנִי מִנוּעִים אֶפִּילוּ מִלִּכְתּוֹ בְּרַחֲבֵיתָנוּ. קָרַב קִצְנוּ, סוֹפְנוּ, מָלְאוּ יָמֵינוּ, כִּי-בָא קִצְנוּ. ^ט גַּם אֵלֶּה שֶׁלֹּא נִשְׂאָרוּ בְּעִיר אֵינֶם מוֹצְאִים מַחְסֵה – קָלִים הָיוּ רִדְפֵינוּ וְיֹתֵר

כיבוש ירושלים
מתואר בכרוניקה
בבליה
המאה ה-6 לפנה"ס

חתי (=סוריה וארץ ישראל), ויחזקאל על עיר יהודה; ובחודש אדר ביום השני [לחודש], תפס את העיר וילכוד את המלך; מלך כלבבו הפקיד בתוכה, ויקח ממנה מס כבד, ויבא בבבל". (ראו תמונה).

כיבוש ירושלים בכרוניקה בבליה שנתגלתה בחפירות העיר בבל מתואר כיבושה של ירושלים בידי נבוכדנאצר והמלכת צדקיהו: "בשנה השביעית בחודש כסלו אסף מלך אכד (=נבוכדנאצר) את חילו, וילך אל ארץ

כל

וזקנים | עוֹדֵינוּ

חֲשַׁךְ מִשְׁחֹרֵת תִּאֲרָם לֹא נִבְרוּ בַּחוּצוֹת צֶפֶד עוֹרֵם עַל-עַצְמָם ^ח יִבֶּשׁ הָיָה כְּעֵץ: טוֹבִים הָיוּ חֲלָלֵי-חֶרֶב מִחֲלָלֵי רָעַב שֶׁהֵם יֻבְּוּ ^ט מִדְּקָרִים מִתְּנוּבוֹת שְׂדֵי: יָדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדִיהֶן הָיוּ ^י לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֹׁבֵר בַּת-עַמִּי: כָּלָה יְהוָה אֶת-חֲמָתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן ^{יא} אָפוֹ וַיִּצְתֵּאֵשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יִסְדֹּתֶיהָ: לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי-אַרְץ ^{יב} וְכָל יֹשְׁבֵי תֵבֶל כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם: מַחֲטָאת ^{יג} נְבִיאֶיהָ עֲזָנָה כְּהִנִּיָּה הַשִּׁפְכִים בְּקִרְבָּה דָם צְדִיקִים: נָעוּ עוֹרִים ^{יד} בַּחוּצוֹת נִגְאָלוּ בָדָם בְּלֹא יוֹכְלוּ יַעֲזֹב בְּלִבְשִׁיהֶם: סוּרוּ טָמֵא ^{טו} קְרָאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אֶל-תִּגְעוּ כִּי נָצוּ גַם-נָעוּ אָמְרוּ בְּגוֹיִם לֹא יוֹסְפוּ לָגוּר: פָּנֵי יְהוָה חִלְקָם לֹא יוֹסִיף לְהִבְיֹטֶם פָּנֵי כְהֲנִים ^{טז} לֹא נִשְׂאוּ זִקְנִים לֹא חָנְנוּ: עוֹדִינָה תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ אֶל-עֲזָרָתָנוּ ^{יז} הֵבֵל בְּצַפִּיתָנוּ צָפִינוּ אֶל-גּוֹי לֹא יוֹשִׁיעַ: צָדוּ צַעֲדֵינוּ מִלִּכְתּוֹ ^{יח} בְּרַחֲבֵיתָנוּ קָרַב קִצְנוּ מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי-בָא קִצְנוּ: קָלִים הָיוּ רִדְפֵינוּ ^{יט}

ביאור | והיפים, שבימים אחרים עסקו רק בדברים שבקדושה, כעת חֲשַׁךְ מִשְׁחֹרֵת תִּאֲרָם, מראם, לֹא נִבְרוּ, אי-אפשר להכירם בַּחוּצוֹת. צֶפֶד, התייבש עוֹרֵם ונדבק עַל-עַצְמָם, לעצמותיהם, ^ט יִבֶּשׁ הָיָה כְּעֵץ. טוֹבִים הָיוּ, טוב היה לחללי-חֶרֶב, למתים במלחמה יותר מאשר לחללי רָעַב, מפני שֶׁהֵם – חללי הרעב יֻבְּוּ הפרשות שונות מגופיהן המְדֻקָּרִים, המבוקעים ^{יג} מפני המחסור בַּתְּנוּבוֹת שְׂדֵי, השדה. ^{יב} פִּירוֹשׁ אַחֵר: חללי החרב ימותו מדושנים. ^{יג} יָדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדִיהֶן, והילדים הָיוּ לְבָרוֹת, למאכל ^{יג} לָמוֹ – לאמותיהם בשעת שֹׁבֵר בַּת-עַמִּי.

^{יא} כָּלָה ה' אֶת-חֲמָתוֹ, כעסו, שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אָפוֹ, זעמו, וַיִּצְתֵּאֵשׁ בְּצִיּוֹן, וְתֹאכַל הָאֵשׁ אֶת כָּל הָעִיר עַד שְׁכִילָתָהּ אֵף אֶת יִסְדֹּתֶיהָ. ^{יב} לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי-אַרְץ, כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֶל, העולם, כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם, שהייתה עיר כה מרכזית, מבוצרת ומוגנת. ^{יג} כָּל זֶה בָּא מַחֲטָאת נְבִיאֶיהָ, שהיו נביאי שקר ^{יג} וּמַעֲזוֹת כְּהִנִּיָּה, הַשִּׁפְכִים בְּקִרְבָּה דָם צְדִיקִים ממניעים של רדיפת בצע וכבוד.

העיר כולה מלאה בדם חללים. ^{יד} נָעוּ עוֹרִים בַּחוּצוֹת באין להם מדריך,

החרפה, ההפקר ומשאלת הנצח פרק ה

קינה זו שונה משאר הקינות במגילה בכך שאין היא סדורה בסדר האלפבית, אולם גם בה – כברוב קינות המגילה – יש עשרים ושניים פסוקים. גם בקינה זו נמנות תלפיותיהם ומצוקתם של בני ירושלים. לקראת סופה מתמקד כאבו של המקונן בחורבנו של הר ציון, שורש דווי הלב. ואולם הוא מדגיש כי אף על פי שמקום מושבו של ה' בעולם חרב, אין בכך כדי לערער על מקום מושבו הנצחי, ומכאן מקור התקווה לחידוש הקשר והברית בין ה' לבין עמו.

פרק ה א זכר ה' מה־היה לנו, את צרותינו הקשות, או: את עברנו המפואר, ולעומתו – **הִבִּיטָה וְרָאָה אֶת־חַרְפֵּתֵנוּ** בהווה: ^א **נִחַלְתֵּנוּ נִהְפָּכָה לְנַחֲלָתָם** של זרים אחרי שפלטו אליה ושדדו אותה, **בְּתֵינֵנוּ** ניתנו לנִכְרִים. ^ב **יְתוּמִים הָיִינוּ וְאִין אָב, אֲמִתִּינוּ** היו כאלִמְנוֹת. ^ג **כְּשֶׁהָיִינוּ** היו מצויים במאגרי המים, לא היה צורך לשלם כסף עבורם, ^ד אך בעת המצור **מִיָּמֵינוּ בִּבְסָף שָׁתִינוּ**. בימים כתיקונם לא היה מחסור בעצים, ואפשר היה ללקטם, ואילו עתה **עֲצֵינוּ בְּמַחִיר יָבֹאוּ**. ^ה **עַל**, עד ^ו **צָאֲרָנוּ נִרְדַּפְנוּ, יָגַעְנוּ וְלֹא הוֹנַח־לָנוּ**. ^ז **לְמַצְרִים נָתַנּוּ**, פשטנו יד כדי לקבל מהם סיוע כלכלי. ייתכן שמדובר בכריתת הברית של צדקיהו עם מצרים, ^ח **לֹא־שׁוּר הִלְכֵנוּ** כדי לִשְׁבַע לָחֶם.

אך שום עזרה לא באה משני הצדדים. ^ט **אֲבִיתֵנוּ חָטְאוּ וְאֵינָם, וְאַנְחָנוּ** איננו משלמים רק על עוונותינו שלנו אלא גם את מחיר **עוֹנֵתֵיהֶם סָבְלָנוּ**. ^י **עֲבָדִים מְשָׁלוּ בָנוּ**. השלטון האמתי נפל, וכפי

מִנְשָׁרֵי שָׁמַיִם עַל־הָהָרִים דִּלְקָנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ: רוּחַ אֲפִינוּ ^א
מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד בְּשַׁחֲתוֹתָם אֲשֶׁר אֲמָרְנוּ בְּצִלּוֹ נַחִיָּה בְּגוֹיִם:
יֹשֶׁבֶת שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי בַּת־אָדָם יוֹשְׁבַתִי בָאָרֶץ עוֹץ גַּם־עַלֶיךָ תַעֲבֹר־כּוֹס ^{בא}
תִּשְׁכַּרְי וְתִתְעָרִי: תַס־עוֹנֶיךָ בַּת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתְךָ פֶּקֶד ^{בב}
עוֹנֶיךָ בַּת־אָדָם גְּלָה עַל־חַטָּאתֶיךָ:
זָכַר יְהוָה מֶה־הָיָה לָנוּ הִבִּיט וְרָאָה אֶת־חַרְפֵּתֵנוּ: נִחַלְתֵּנוּ ^ג
וְאִין נִהְפָּכָה לְזָרִים בְּתֵינֵנוּ לְנִכְרִים: יְתוּמִים הָיִינוּ אִין אָב אֲמִתִּינוּ ^ד
כָּאֲלִמְנוֹת: מִיָּמֵינוּ בִּבְסָף שָׁתִינוּ עֲצֵינוּ בְּמַחִיר יָבֹאוּ: עַל צָאֲרָנוּ ^ה
וְלֹא נִרְדַּפְנוּ יָגַעְנוּ לֹא הוֹנַח־לָנוּ: מַצְרִים נָתַנוּ יָד אֲשׁוּר לִשְׁבַע לָחֶם: ^ו
וְאֵינָם וְאַנְחָנוּ אֲבִיתֵנוּ חָטְאוּ אֵינָם אֲנַחְנוּ עוֹנֵתֵיהֶם סָבְלָנוּ: עֲבָדִים מְשָׁלוּ ^ז

ביאור | **מִנְשָׁרֵי שָׁמַיִם** ועל כן השיגו אותנו. **עַל־הָהָרִים דִּלְקָנוּ**, רדפו אחרינו, **בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ**. ^א **רוּחַ אֲפִינוּ, מְשִׁיחַ ה'**, מלך יהודה שנמשח בשמן המשחה **נִלְכַּד בְּשַׁחֲתוֹתָם**, בשחת, במלכודת של האויבים. זה המלך **אֲשֶׁר** עליו **אֲמָרְנוּ: "בְּצִלּוֹ נַחִיָּה בְּגוֹיִם"**.

לעג מריר כלפי בני אדם, שבזמן הקינה חיו באושר ובשלווה: ^{בא} **שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי, בַּת־אָדָם הַיּוֹשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עוֹץ**, הרי **גַּם־עַלֶיךָ תַעֲבֹר־כּוֹס** הנקמה והפורענות הזו, ואת **תִּשְׁכַּרְי**, תהפכי שיכורה משתייתך **וְתִתְעָרִי**, תיהרסי. ²¹ ^{בב} **תַס־עוֹנֶיךָ, בַּת־צִיּוֹן, לֹא יוֹסִיף ה' לְהַגְלוֹתְךָ**. קיבלת את העונש במידה הראויה, ובכך שילמת על כל חטאיך. לעומת זאת, **פֶּקֶד, זָכַר ה' את עוֹנֶיךָ, בַּת־אָדָם, גְּלָה עַל־חַטָּאתֶיךָ**. אתך הוא עוד יבוא חשבון על פשעיך.

הרחבות | **מְשִׁיחַ ה'** חכמים זיהו מלך זה עם יאשיהו, המלך הגדול האחרון ביהודה, שבו תלו את התקווה האחרונה להגן על ישראל. אולם תקווה זו נכזבה, והוא נורה למוות בידי אנשי הצבא המצריים (תוספתא תענית ב,י; דברי הימים ב' לה,כג. וראו במבוא למגילה).

(יב-יד). אותו ביטוי נדיר שבו מנבא המקונן את שבירתה של אדום, תתערי, שימש בפיהם של בני אדום כאשר חגגו את מפתל ישראל ועודדו את חורבנם: **זָכַר ה' לְבָנֵי אָדָם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים:** ערו ערו עד הִסּוֹד בָּה. (תהלים קלז,ז).

יתומים היינו ואין אב, אֲמִתֵּנוּ כאלִמְנוֹת ראו ההרחבה לעיל א,א.

אָדָם בני אדום תמכו באויבי יהודה ולעגו לבני ירושלים בעת חורבנם (ראו עבדיה

נָשָׂר (אנגלית: Vulture, שם מדעי: Gyps), עוף גדול המאופיין בדאייתו (Fukvus), עוף גדול המאופיין בדאייתו ובקיננו הגבוהים, ובכך שעט במהירות על מזונו. (ראו ירמיה מח,מ; עבדיה ד; מיכה א,טז; חבקוק א,ח; איוב לט,כז-כח). עוף זהה היה סמל מלכותי במצרים ואשור. מוטת כנפיו מגיעה ל-2.5 מ', ומשקלו כ-10 ק"ג. ראשו וצווארו חשופים מנוצות כאילו נשרו נוצותיו, וייתכן שמכאן שמו. יש שזיהו אותו עם העיט (אנגלית: Eagle, שם מדעי: Aquila chrysaetos), המופיע בסמלים מהתקופה הרומית, והיו חוקרים שטענו

מימין:
נשר
משמאל:
ההשערות למיקומה
של ארץ עוץ

ש'נשר' הוא שם כללי למספר עופות | **העולם**
דורסים.

אָרֶץ עוֹץ נראה שהיו כמה מקומות בשם 'עוץ'. בספר בראשית נזכר עוץ שהיה אחד מבני ארם (י,כג). ארץ עוץ מופיעה כאחת מארצות בני קדם בספר איוב (א,ג). על כן יש הממקמים אותה באזור פדן ארם. היסטוריונים קדומים כיוסף בן מתתיהו זיהו אותה באזור הבשן סמוך לארם. אולם הזכרת השם 'עוץ' גם בין בני שעיר (בראשית לו,כח) וכן הכתוב בפסוקנו מלמדים שהייתה עוץ בסביבות אדום.

כתפיהם כדי לייגעם,⁹ ונערים, שהיו כבולים בשלשלאות ועץ נקשר לרגליהם,¹⁰ בעץ כשלו.¹¹ זקנים משער שבתו, חדלו לשבת בשער העיר, משום שכבר לא היה מי שישמע לדבריהם. בחורים פסקו מנגינתם וממסיבותיהם.¹² שבת משוש לבנו. בטלה שמחתנו. נהפך לאבל מחולנו, ריקוד השמחה שלנו.¹³ נפלה עטרת ראשנו, כבודנו, ואולי נרמז כאן גם כתר המלוכה וכבודה. אוינא לנו כי חטאנו.

¹⁴ על־זה היה דוח, חולה לבנו, על־אלה חשכו עינינו – יי על־הר־ציון, הר הבית.¹⁵ ששמים, שהסתלקה ממנו חיוניות העבר, ושועלים הלכו־בו, כדרכם לנהוג במקום נטוש.

בצד הצער מסתיימת המגילה גם בנעימה של השלמה ותקווה: יי אֶתֶּה, ה', לעולם תשב, בסאך ייכון לדור ודור. אף על פי שמקום מושבו של אלוקים בארץ הוא הר ציון, והוא שמים, מכון כיסאו אינו תלוי בכך, והוא יעמוד לנצח.¹⁶ כ אולם ביחס אלינו – למה לנצח תשכחנו?! למה תעזבנו לארך ימים?! כא השיבנו, ה', אליך, ואם תעשה זאת – נשובה אליך ברצון ובמעשים. חדש ימינו בקדם, כמו בימים שבהם אהבת וכיבדת אותנו. כב כי אם, אכן מאס מאסתנו – קצפת עלינו עד־מאד, כבר שבענו בוז די והותר ונפרע חובנו.

השיבנו ה' אליך ונשוב חדש ימינו בקדם

כָּנוּ פֶּרֶק אֵין מִידָם: בְּנַפְשֵׁנוּ נִבְיָא לַחֲמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר: ט
עֲזַרְנוּ בְּתַנּוּר נִבְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעָפוֹת רָעָב: נָשִׁים בָּצִיּוֹן עָנוּ בְּתִלָּת יא
בְּעָרֵי יְהוּדָה: שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ פְּנֵי זָקֻנִים לֹא נִהְדְּרוּ: בְּחוּרִים יב
טָחוֹן נִשְׂאוּ וְנַעֲרִים בָּעֵץ כָּשְׁלוּ: זָקֻנִים מִשְׁעַר שַׁבְּתוֹ בְּחוּרִים יד
מִנְּגִינָתָם: שַׁבֹּת מִשּׁוֹשׁ לִבְנוֹ נִהְפָּךְ לְאֵבֶל מִחוּלָנוּ: נִפְלָה עֲטָרַת טו
טז רֹאשֵׁנוּ אוֹיֵנָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ: עַל־זֶה הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ עַל־אֵלֶּה יז
חֲשָׁכּוּ עֵינֵינוּ: עַל הַר־צִיּוֹן שְׁשָׁמִם שׁוֹעָלִים הִלְכוּ־בוֹ: אֶתֶּה יְהוָה יח
יט לְעוֹלָם תִּשָּׁב בְּסֶאךְ לְדוֹר וָדוֹר: לְמָה לְנַצַּח תִּשְׁכַּחַנוּ תַעֲזֹבְנוּ כ
לאָרֶךְ יָמִים: הִשִּׁיבְנוּ יְהוָה וְאֵלֶיךָ נִשְׁוֹב חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדָם: כב
כב אִם־מָאָס מְאִסְתָּנוּ קִצַּפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מָאָד:

השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו בקדם

ביאור | שקורה כשנחלש השלטון – עלו לגדולה אנשים מתחתית החברה. פֶּרֶק, פודה ומושיע אֵין מִידָם. ט בְּנַפְשֵׁנוּ, עלינו לסכן את נפשנו בשעה שִׁנְבְּיָא לַחֲמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר. במדבר חיינו מופקדים לחרבם של שודדים ופושטים. ההליכה למקום שעשוי לספק אוכל כרוכה בסכנת נפשות.⁶ אפשרות אחרת: כדי לשרוד במצוקת המלחמה עלינו להביא את מזוננו ממקומות רחוקים, ואפילו מן המדבר. י קרומי עֲזַרְנוּ פָּאִילוּ בְּתַנּוּר נִבְמָרוּ, התחממו⁷ או התכווצו,⁸ מִפְּנֵי זַלְעָפוֹת, אימת רָעָב.

יא כשהובקעה העיר וחיילי האויבים נכנסו לתוכה, נָשִׁים בָּצִיּוֹן עָנוּ, אנסו, בְּתִלָּת בְּעָרֵי יְהוּדָה. יב שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ. האויבים היו תולים את נכבדי ירושלים בידיהם כעונש, לשם ראוה או כאמצעי לסחיטת מידע. פְּנֵי זָקֻנִים לֹא נִהְדְּרוּ. איש לא כיבד את הזקנים. יג בְּחוּרִים, בעלי הכוח הפיזי טָחוֹן נִשְׂאוּ, חויבו לשאת את כלי הטחינה על

בבקשה זו מבטאת את התקווה לחידוש הקשר עם אלוקים כמו שהיה בראשית ימיו של העם. בקשה מקבילה מופיעה בדברי מלאכי (ג, ד): וְעֲרַבְהָ לָהּ מִנְּחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וְקִשְׁנִים קִדְמֹנִיּוֹת, ובה נהגו לחתום את תפילת העמידה.

הרחבות | 'חדש ימינו בקדם' בכמה מספרי המקרא המסתיימים בפסוק בעל אופי שלילי נוהגים לשוב ולקרוא פסוק חיובי המופיע לפני הפסוק האחרון כדי לסיים בנעימה אופטימית. (ראו סיום ישעיה, תרי עשר וקהלת). חתימתה של מגילת איכה

שָׂרִים בְּיָדָם נָתְלוּ
תליית אנשים מיהודה
תבליט לכיש
701 לפנה"ס
נינוה

מקורות והערות

איכה

פרק א ירושלים

1. ראב"ע.
2. ראו רש"י.
3. ראו רש"י וראב"ע.
4. ראו רש"י.
5. רש"י.
6. ראו יונתן ורש"י.
7. יונתן.
8. רש"י.
9. דברים כג,ד.
10. יונתן ורש"י על אתר; יבמות טז ע"ב.
11. יונתן.
12. פסיקתא זוטרתא; ר"י קרא.
13. יונתן וראב"ע.
14. רש"י.
15. רש"י וראב"ע.
16. ראו ויקרא כ,יח; יונתן.
17. ראו רש"י.
18. רש"י וראב"ע.
19. ראו ראב"ע.
20. רש"י.
21. ר"י בכור שור.
22. רש"י.
23. ראו יונתן ורש"י.
24. ראו להלן ד,טז.
25. ראו ראב"ע איוב טז,טז.
26. רש"י וראב"ע.

פרק ב

מעשה ה' בבת ציון

1. על פי תהלים קלב,ז; דברי הימים א' כח,ב. יונתן ורש"י על אתר. ראו עוד הרחבה לשמות כד,ט י.
2. יונתן ורש"י.
3. יונתן ורש"י.
4. ראו רש"י.
5. רש"י. וראו ר"י קרא יחזקאל כב,כו.
6. יונתן.
7. רש"י.
8. ראו תהלים מב,ה.
9. יונתן.
10. ראו ראב"ע איוב טז,טז.
11. ראו פסיקתא זוטרתא ורש"י.
12. ראב"ע.

13. ראו פסיקתא זוטרתא.
14. יונתן.
15. פסיקתא זוטרתא.
16. ראו רש"י.

פרק ג

הגבר הרואה בסבל עמו

1. רש"י.
2. ר"י בכור שור.
3. ראו רש"י.
4. יונתן ורש"י.
5. רש"י.
6. ר"י כספי.
7. רש"י ועוד.
8. יונתן.
9. ראו יונתן ורש"י.
10. אלשיך.
11. ראו פסיקתא זוטרתא ורש"י.
12. ראו רש"י וראב"ע.
13. ראו פסיקתא זוטרתא.
14. פסיקתא זוטרתא.
15. יונתן ורש"י.
16. ראו ראב"ע.
17. ראו יונתן וראב"ע.
18. יונתן.
19. ראו רש"י ופסיקתא זוטרתא.
20. רש"י.
21. ראו פסיקתא זוטרתא.
22. ראו רש"י.
23. ראו פסיקתא זוטרתא.
24. ראו רש"י.
25. ראו איכה רבה ג,יג.
26. ראו רש"י.
27. רש"י.
28. יונתן ורש"י.
29. ראו יונתן.
30. רש"י.
31. רש"י.
32. אבן עזרא.
33. יונתן.
34. אלשיך.
35. ראב"ע ור"י כספי.
36. ראו רש"י.
37. רש"י.
38. ראו ראב"ע.
39. ראב"ע.
40. ר' פסיקתא זוטרתא.
41. אלשיך.
42. רש"י.
43. ראב"ע.

פרק ד

שואת בני ציון היקרים

1. יונתן ורש"י.
2. יונתן ורש"י.
3. רש"י ור"י מטרנאני.
4. רש"י ועוד.
5. ר"י קרא ובכור שור.
6. רש"י ופסיקתא זוטרתא.
7. ראו רש"י.
8. רש"י.
9. ראב"ע שיר השירים ה,יד פירש 'פנינים' – אבני ספיר.
10. ראו יונתן ופסיקתא זוטרתא.
11. רש"י.
12. ראו פסיקתא זוטרתא ורש"י.
13. ראב"ע.
14. רש"י.
15. רש"י.
16. ראו רש"י ופסיקתא זוטרתא; ר"י כספי.
17. רש"י ויונתן.
18. ראו רש"י ופסיקתא זוטרתא.
19. ראו רש"י.
20. רש"י.
21. ראו פסיקתא זוטרתא.

פרק ה

החרפה, ההפקר ומשאלת הנצח

1. אלשיך.
2. ראו ישעיה נה,א.
3. על במשמעות עד – ביהושע ב,ז; יג,טז.
4. יחזקאל יז,יח.
5. ראו יונתן ורש"י.
6. יונתן ורש"י.
7. רש"י.
8. ראו פסיקתא זוטרתא.
9. רש"י.
10. ראו פסיקתא זוטרתא.
11. הר ציון בנבואות ישעיהו הוא כינוי לבית המקדש.
12. ראו יונתן ור"י בכור שור.

מזבים

כל הזכויות על התמונות שמורות להוצאת קורן ירושלים ולרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ מלבד הזכויות על התמונות הבאות:

- עמ' 7: נשים וילדים יוצאים בעגלה לגלות – Neuroforever
- עמ' 9: הרומאים נושאים את כלי המקדש בצעדת הניצחון שלהם – בית השלום
- עמ' 11: דריכה בגת – Luke
- עמ' 11: יהודים מוגלים מלכיש – Photograph by Mike Peel
- עמ' 13: הקרב בלכיש – נחלת הכלל
- עמ' 13: החדר השרוף – נחלת הכלל
- עמ' 13: קשתות דרוכות לירייה – Carole Raddato
- עמ' 17: רוש עקוד – Mick Talbot
- עמ' 19: שרידי נחושתיים – Portable Antiquities Scheme
- עמ' 19: דב – נחלת הכלל
- עמ' 19: לענה – takomabibelot
- עמ' 23: ציד ציפורים – נחלת הכלל
- עמ' 25: נקבת לויתן ובנה – Kurzon
- עמ' 25: נקבת תן וגורה – Alastair Rae
- עמ' 25: יענים במדבר – Peter Dowley
- עמ' 25: אבני חן – Mauro Cateb
- עמ' 27: כיבוש ירושלים מתואר בברוניקה בבליית – Trustees of the British Museum©
- עמ' 29: נשר – Artemy Voikhansky
- עמ' 31: תליית אנשים מיהודה – kevincellis36109